

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра економіки, підприємництва та готельно-ресторанної
справи

«ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ»
Завідувач кафедри
д.е.н., професор
_____ Володимир ЗАЙЧЕНКО
«___» _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА **ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**«Обґрунтування ефективності використання ресурсів в
бізнесі (на прикладі ФГ «Чайка» с. Верблюжка
Новгородківського району, Кіровоградської області)»**
**«Substantiation of the effectiveness of the use of resources in
business»**

Виконав здобувач вищої освіти
2м курсу, групи ЕОБ-22м-1,4
ОПП «Економіка та організація
бізнесу»
спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»
_____ Чернявський Б.А.
«___» _____ 202 р.

Керівник роботи: к.е.н., доцент
_____ Наталія Сисоліна
«___» _____ 202 р.

Рецензент: к.е.н., доцент
Херсонського державного аграрно-
економічного університету

_____ Кононенко Л.В.

м. Кропивницький

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет Економічний

Кафедра Економіки, підприємництва та ГРС

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 076 Підприємництво торгівля та біржова діяльність

Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма Економіка та організація бізнесу

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри економіки
та підприємництва

(підпис)

д.е.н., проф Володимир ЗАЙЧЕНКО
(наук. ступінь, вч. звання, ім'я та прізвище)

« 9 » вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Чернявський Богдан Андрійович

(прізвище, ім'я та по-батькові)

1. Тема роботи Обґрунтування ефективності використання ресурсів в бізнесі
(на прикладі ФГ «Чайка» с. Верблюжка Новгородківського району,
Кіровоградської області)»

2. Керівник роботи Сисоліна Наталія Петрівна, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту 25 грудня 2023

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Мета - дослідження теоретико-методологічних основ формування ресурсів підприємства, та розробка практичних рекомендацій щодо ефективності використання ресурсів підприємства на прикладі фермерського господарства „Чайка”. Завдання: 1) провести аналіз теоретико-методологічних основ формування ресурсів підприємства, існуючих методик оцінки їх використання; 2) дати загальну організаційну характеристику фермерського господарства «Чайка»; 3) проаналізувати ефективність використання ресурсів ФГ „Чайка”; 4) провести оцінку виробничого потенціалу підприємства; 5) запропонувати заходи щодо покращення ефективності використання ресурсів підприємства

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Ознайомлення з літературними джерелами	09.09.23-20.09.23	
2.	Написання вступу та першого розділу " ТЕОРЕТИКО- -МЕТОДОЛОГ. ОСНОВИ ФОРМУВ. РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМ.	21.09.23-10.10.23	
3.	Написання другого розділу " АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ФГ «ЧАЙКА»	11.10.23-11.11.23	
4.	Написання третього розділу " НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ФГ «ЧАЙКА»	12.11.23-10.12.23	
5.	Оформлення кваліфікаційної роботи	10.12.23-15.12.23	
6.	Перевірка кваліфікаційної роботи на унікальність та виявлення академічного плагіату	15.12.23-20.12.23	
7.	Підготовка ілюстративного матеріалу, отримання відгуку наукового керівника, зовнішньої рецензії, рецензії, підготовка до захисту	20.12.23-25.12.23	

Дата видачі завдання

« 9 » вересня 2023 р.

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання прийняте до виконання

« 9 » вересня 2023 р.

Здобувач _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Чернявський Б. А. Обґрунтування ефективності використання ресурсів в бізнесі. – Кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України. – Кропивницький, 2023.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, і предмет дослідження. В першому розділі розглянуті теоретико-методологічні основи формування ресурсів підприємства, досліджено сутність і класифікацію ресурсів. В другому розділі приведені загальна організаційна характеристика фермерського господарства «Чайка», оцінка ефективності використання ресурсів та виробничого потенціалу підприємства, визначено, що підприємство розвивається. В третьому розділі запропоновані напрями покращення ефективності використання ресурсів, зокрема проект бізнес-плану по впровадженню тепличного господарства та системи знижок для споживачів на зелень. Запровадження заходів дасть можливість ФГ «Чайка покращити ефективність використання ресурсів.

Ключові слова: Ресурси, показники ефективності, економічний потенціал, фермерське господарство, теплиця

ANNOTATION

Chernyavsky B.A. Substantiation of the effectiveness of the use of resources in business. - Qualification work on the second (master's) level of higher education in the specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activity." - Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. - Kropyvnytskyi, 2023.

In the introduction, the relevance of the topic is substantiated, the purpose, object, and subject of the study are determined. In the first section, the theoretical and methodological foundations of the formation of enterprise resources are considered, the essence and classification of resources are investigated. The second section presents the general organizational characteristics of the farm "Chaika," an assessment of the efficiency of resource use and production potential of the enterprise, it is determined that the enterprise is developing. The third section proposes directions for improving the efficiency of resource use, in particular, a draft business plan for the implementation of greenhouse management and a system of discounts for consumers on greens. The introduction of measures will enable FG "Chaika" to improve the efficiency of resource use.

Keywords: Resources, efficiency indicators, economic potential, farm, greenhouse

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Сутність і класифікація ресурсів	7
1.2. Трудові ресурси і основні методи їх аналізу	12
1.3. Сутність і класифікація матеріальних ресурсів та основні методи їх аналізу	19
1.4. Поняття та класифікація природних ресурсів	23
1.5. Класифікація фінансових ресурсів та основні методи їх аналізу.....	31
2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «ЧАЙКА»	38
2.1. Загальна організаційна характеристика ФГ «Чайка»	38
2.2. Оцінка ефективності використання ресурсів у фермерському господарстві «Чайка»	40
2.3. Оцінка виробничого потенціалу підприємства	52
3. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «ЧАЙКА»	55
3.1. Управління ресурсами як основна складова моделі управління економічним потенціалом	55
3.2. Напрями підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства	59
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Конкурентне середовище сприяє знаходженню шляхів для підприємства виготовляти продукцію, що необхідна покупцю при економічному використанні наявних ресурсів.

Якісне відтворення усіх ресурсів, формування і раціональне використання економічного потенціалу підприємства залежить від ефективності управління фінансовими, трудовими, матеріальними, природними (земельними), інноваційними, інформаційними ресурсами.

Ці питання з різних аспектів розглядали такі вчені як Андрійчук В.Г. [2], Бутинець Ф.Ф. [5], Зубець М.В. [1], Малік М.Й. [16], Подерьогін А.М. [19], Присяжнюк М.В. [1], Саблук П.Т. [20-22] та ін.

Отже, питання обґрунтування ефективності використання ресурсів в бізнесі є досить актуальними.

Мета й завдання дослідження: метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методологічних основ формування ресурсів підприємства, та розробка практичних рекомендацій щодо ефективності використання ресурсів підприємства на прикладі фермерського господарства „Чайка”.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- провести аналіз теоретико-методологічних основ формування ресурсів підприємства, існуючих методик оцінки їх використання;
- дати загальну організаційну характеристику фермерського господарства «Чайка»;
- проаналізувати ефективність використання ресурсів ФГ „Чайка”;
- провести оцінку виробничого потенціалу підприємства;
- запропонувати заходи щодо покращення ефективності використання ресурсів підприємства

Об'єктом дослідження роботи виступають процеси управління і накопичення ресурсів.

Предметом є аналіз сукупності чинників, структури та методів управління ресурсами ФГ „Чайка”.

Наукова новизна:

- уточнені та доповнені наступні поняття:
- економічного потенціалу як можливість оптимального перетворення ресурсів, враховуючи інноваційний розвиток, у результат, в продукт, щоб найбільш повно задовольняти потреби суспільства, в цілях приросту випуску якісної продукції, який знаходить попит;
- інноваційних ресурсів як ресурсів, що є базою інноваційного розвитку підприємства, до яких відносяться науково-технічні, кадрові, виробничо-технологічні, організаційно-управлінські, економічні, фінансові, екологічні ресурси;
- набула подальшого розвитку методика управління запасами, що сприятиме мінімізації витрат, пов'язаних з запасами. Модель визначення оптимального обсягу, чи найбільш економічного обсягу замовлення пристосована щодо специфіки тепличного господарства, враховує мінімальні витрати на організацію замовлень і зберігання запасів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні напрямів вдосконалення управління економічним потенціалом аграрних підприємств, що обумовлює необхідність інтенсифікації використання наявних у підприємства ресурсів, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства та розробленні бізнес-плану по впровадженню тепличного господарства у ФГ «Чайка» задля отримання додаткового прибутку.

Апробація результатів та публікації – результати досліджень були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи економічного розвитку в умовах модернізаційних процесів в Україні та світі» 12 груд. 2023р., м. Кропивницький, ЦНТУ [24].

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Її загальний обсяг становить 78 стор. друкованого тексту, в тому числі основний текст – 74 стор. Ілюстративний матеріал в роботі містить 8 рисунків та 10 таблиць.

Економічний обсяг замовлення (ЕОЗ).

Фермерське господарство (ФГ)

1.ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність і класифікація ресурсів

У сучасних ринкових умовах підприємство виступає ключовим елементом у структурі економіки. Тільки ті підприємства, які адаптувалися до потреб ринку, ефективно організовують виробництво продукції та послуг, враховуючи попит, і вміло управляють своїм персоналом, можуть успішно функціонувати в умовах жорсткої конкуренції.

Успішна діяльність підприємства залежить від ступеня його забезпеченості економічними виробничими ресурсами. На рисунку 1.1 приведемо систематизацію основних економічних (виробничих) ресурсів. Розглянемо, що являють собою ресурси за складом. До них входять матеріальні, трудові, фінансові, природні (земельні), інформаційні, інноваційні.

Матеріальні ресурси, які складають матеріально-речову базу виробництва, включають основні та оборотні засоби виробництва. Матеріальні ресурси безпосередньо використовуються у виробництві, або при різних технологічних операціях та обслуговуванні виробництва.

Трудові ресурси включають населення працездатного віку, зокрема чоловіків і жінок від 16 до 60 років. Ці ресурси становлять основну робочу силу на підприємстві, але також враховують підлітків та осіб пенсійного віку, які можуть допомагати виробництву в різних аспектах.

Фінансові ресурси – це грошові кошти, які перебувають у розпорядженні підприємства та використовуються для виконання фінансових зобов'язань.

Фінансові ресурси відіграють дуже важливу роль у функціонуванні та розвитку господарської діяльності, у розширенні й оновленні основних фондів, у оплаті праці тощо.

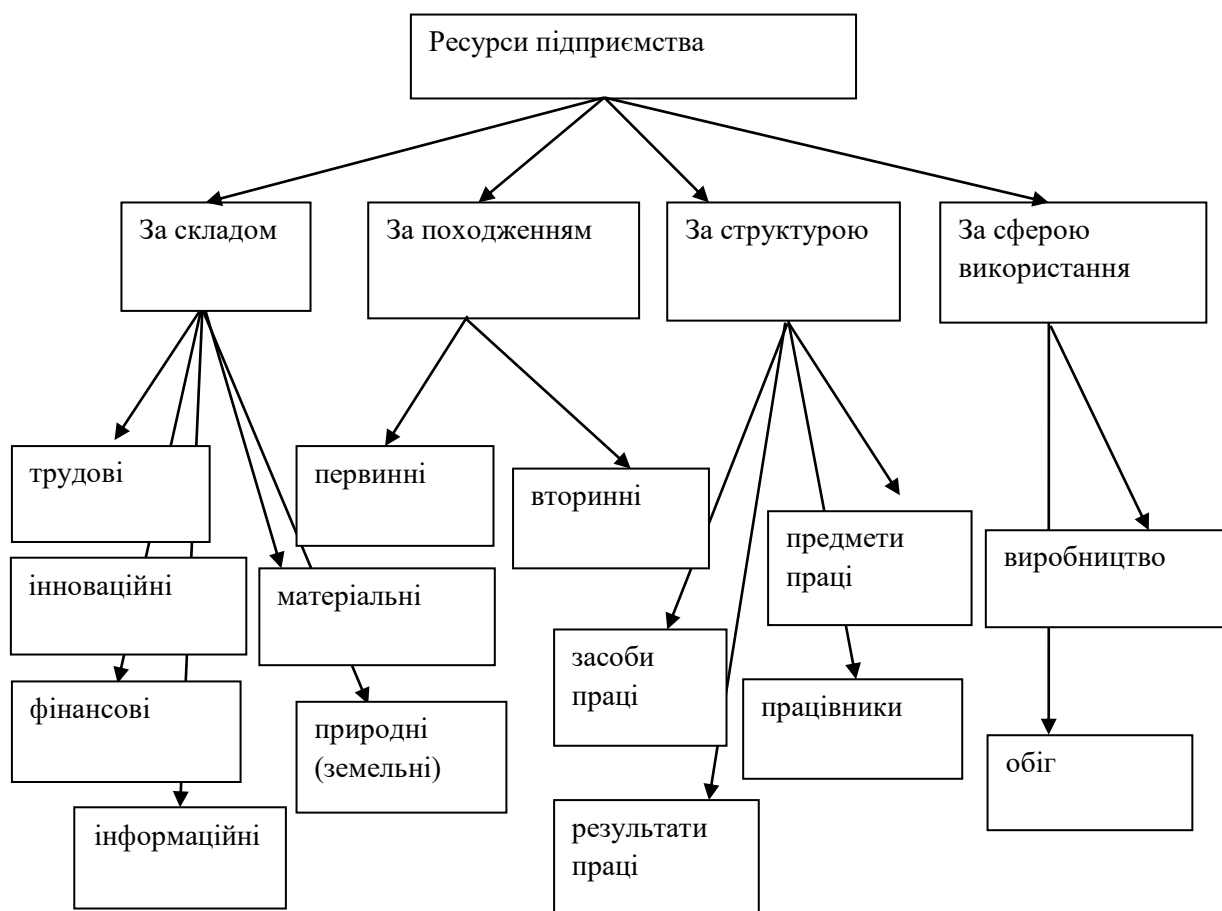

Рисунок 1.1 – Класифікація ресурсів підприємства
Доопрацьовано авторами на основі джерела [10]

Фінансові ресурси – це грошові кошти, які перебувають у розпорядженні підприємства та використовуються для виконання фінансових зобов'язань.

Фінансові ресурси відіграють дуже важливу роль у функціонуванні та розвитку господарської діяльності, у розширенні й оновленні основних фондів, у оплаті праці тощо.

Природні ресурси являють собою природні тіла, явища та процеси, що використовує людина у своїй діяльності, тобто складову частину матеріально-технічної бази суспільного виробництва.

Вони різноманітні, можливості їх застосування в господарстві та побуті також великі.

Серед них найголовніше місце займають земельні ресурси як сукупний природний ресурс поверхні суші, що є просторовим базисом розселення і

господарської діяльності, основним засобом виробництва в сільському та лісовому господарстві, як частина земельного фонду, яка, у народному господарстві, або використовується, або може бути використана.

Землі є сільськогосподарського не сільськогосподарського призначення.

Сільське господарство просторово розосереджене на значній земельній площі, що призводить до збільшених трудових і матеріальних витрат. Виробничий період у сільському господарстві не співпадає з робочим періодом, що призводить до нерівномірної зайнятості трудових ресурсів протягом року, викликаючи сезонні коливання і сприяючи неповній зайнятості, особливо в рослинництві. Це може призводити до зниження оплати праці для постійних працівників та труднощів у наймі тимчасових працівників.

Специфічні умови сільського господарства встановлюють територіальні обмеження для концентрації та розміщення виробництва. Також, земельні, матеріальні і трудові ресурси обмежують вузьку спеціалізацію. Галузева спеціалізація впливає на зайнятість селян, концентруючи і комбінуючи виробництво на основі однорідної продукції та розподілу праці між різними галузями.

Оцінка ефективності сільськогосподарського виробництва включає народногосподарську ефективність, ефективність галузей і виробництва конкретних продуктів, а також ефективність сільськогосподарських підприємств і окремих заходів. Застосовуються різні економічні показники, які повинні бути взаємопов'язані і відповідати критеріям ефективності, враховуючи різні аспекти господарської діяльності.

Визначення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва вимагає не лише розрахунку отриманого результату, а й порівняння його із витратами ресурсів виробництва, включаючи живу та уречевлену працю. Процес виробництва супроводжується витратами обох видів праці.

При оцінці ефективності сільськогосподарського виробництва важливо визначити систему взаємопов'язаних показників, які належним чином

відображатимуть рівень продуктивності. Натуральні показники виходу продукції, враховуючи її якість, є ключовими при оцінці економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. За умов ринкових відносин вартісні показники набувають значення, оскільки вони повніше відображають розвиток товарно-грошових відносин.

Інноваційні ресурси – це ресурси, що є базою інноваційного розвитку підприємства, до яких відносяться науково-технічні, кадрові, виробничо-технологічні, організаційно-управлінські, економічні, фінансові, екологічні ресурси.

Інноваційні технології використовуються фермерами в усьому світі, що обумовлено прибутковістю аграрного бізнесу та стабільністю попиту на аграрну продукцію.

Ресурсозберігаючі технології в Україні базуються на загальному інноваційному принципі – повноцінній екологізації. Як відмічає Т. Біляк, дотримуючись цього принципу можливо зберегти якість довкілля та зробити використання природних ресурсів більш ефективним. Базисом для цього слугує технологічно-управлінська та правова грамотність. Таким чином, відбувається поширення екологічної культури на такі сфери життєдіяльності: виробництво, соціальна складова, наука, освіта тощо [18].

Результатом є набуття екологічної свідомості – як зрілого, свідомого та вмотивованого ставлення до раціонального та ощадного використання навколишнього природного середовища та як основ природної людської взаємодії [4].

Інформаційні ресурси, як сукупність нематеріальних активів, а також відомостей, які у різних документах, звітах, масивах даних, одержуються і накопичуються у процесі діяльності, мають важливе стратегічне значення для функціонування підприємства.

Будь-яке підприємство існує в зовнішньому середовищі, а також породжує своє внутрішнє середовище.

Внутрішнє середовище підприємства формується через взаємодію структурних підрозділів та працівників, враховуючи технологічні, соціальні, економічні відносини. В залежності від джерела виникнення в рамках організації є внутрішня і зовнішня інформація, які складають її інформаційні ресурси.

Інформація внутрішнього середовища, як правило, є точною та повною, а її обробка може здійснюватися стандартними процедурами. Це інформація: про людей, продукти, витрати, послуги, технологічні процеси, сфери застосування продукту, методи збуту та техніки продажів, постачання, канали збуту.

Зовнішнім середовищем є економічні та політичні суб'єкти, що діють за межами підприємства, а також відносини з ними. Зовнішнє середовище формується економічними, соціальними, технологічними, політичними та іншими відносинами підприємства з клієнтами, постачальниками, посередниками, конкурентами, державними органами і т.п.

За походженням ресурси поділяються на первинні та вторинні. До первинних (основних) належать природні ресурси, географічне положення, некваліфікована робоча сила, до вторинних (розвитих) відносять сучасну технологію та інфраструктуру, кваліфіковану робочу силу.

За структурою поділяються на продукти праці, засоби праці, предмети праці. Предмети праці – це природна речовина, до якої застосовують засоби праці. Також до структури належать працівники, які виготовляють продукти праці. Засоби праці – це те, за допомогою чого людина діє на предмет праці. До засобів праці належать будівлі та споруди, верстати, машини й обладнання тощо.

Засоби виробництва, самі по собі, не можуть створювати блага без участі людської праці. Процес виробництва розпочинається тоді, коли засоби виробництва поєднуються з робочою силою, тобто з людьми, що володіють певними навичками і досвідом.

До предметів праці відносять те, на що спрямовані засоби виробництва та праця людини. Це ті, які дані самою природою (вугілля, газ, руда, і т.д.), а ще ті, що є вже результатом попередньої праці людини (метал, бавовна і т.д.).

Ресурси підприємства також використовуються у сфері виробництва та у сфері обігу.

Ефективність у виробництві включає внутрігалузеву та міжгалузеву ефективність, охоплюючи оптимальне використання та розподіл ресурсів всередині галузі та між галузями. Оптимальне розміщення ресурсів у галузі досягається, коли вона виробляє максимальний обсяг продукції, і важко змінити розподіл ресурсів так, щоб збільшити випуск і зменшити витрати.

1.2.Трудові ресурси і основні методи їх аналізу

Люди є ключовим елементом продуктивних сил та головним джерелом розвитку економіки. Їхня майстерність, освіта, підготовка та мотивація мають значний вплив на конкурентоспроможність економіки та рівень добробуту населення.

Трудові ресурси, як реальні, так і потенційні, становлять важливий об'єкт управління на різних рівнях – від державного, регіонального, галузевого до підприємства. Терміни «персонал», «кадри», «трудовий колектив» використовуються для опису всього складу працівників підприємства.

Персонал підприємства складається з постійних працівників, які отримали відповідну професійну підготовку та/або мають досвід у сфері практичної діяльності. Формування та зміна персоналу залежать від внутрішніх (технології, організації виробництва) та зовнішніх факторів (демографічні процеси, соціальні норми, ринок праці).

Зовнішні фактори, такі як чисельність активного населення, рівень освіти, ринок праці, визначають кількісні та якісні параметри трудових ресурсів. Розуміння та управління цими характеристиками є важливою складовою ефективного управління людським капіталом в економіці.

Трудові ресурси визначаються різними показниками, які відображають різні аспекти працівників та їх ефективність на підприємстві. До основних показників включають:

Середньорічна чисельність працівників: кількість працівників, яка працює протягом року, включаючи тих, хто може бути у відрядженні, на відпустці тощо. Цей показник дозволяє оцінити загальний обсяг робочої сили протягом року.

Загальні затрати праці: кількість людино-годин, витрачених на виробництво продукції чи послуги. Це важливий показник для оцінки витрат праці на підприємстві.

Кількість людино-годин, відпрацьованих одним працівником за рік: Середня кількість годин, яку відпрацьовує один працівник за рік. Цей показник може свідчити про продуктивність праці.

Фонд ресурсів праці: Обсяг людино-годин, які можуть бути використані працівниками відповідно до нормативів. Цей показник порівнюється з реально відпрацьованими людино-годинами.

Коефіцієнт використання трудових ресурсів: Відношення фактично відпрацьованих годин до фонду ресурсів праці. Цей показник дає уявлення про ефективність використання трудових ресурсів.

Основний об'єкт аналізу – це склад та структура персоналу підприємства. Важливо враховувати такі аспекти, як освітній рівень, кваліфікація, професійний склад робітників та адміністративно-управлінського персоналу. Аналіз чисельності працівників розглядається за різними показниками, такими як списковий склад, середньоспискова чисельність штатних працівників та середньоспискова чисельність усього персоналу в еквіваленті повної зайнятості.

У списковий склад враховуються працівники, які не працювали з-за простою; були прийняті на роботу або на неповний робочий день, або з випробувальним терміном; ті, які перебувають у відрядженнях тощо.

Використання трудових ресурсів у сільському господарстві має свої

особливості, обумовлені технологічними, економічними та організаційними особливостями цієї галузі. Основні характеристики трудових ресурсів та їх використання в аграрному секторі включають наступне:

1. Технологічні та економічні особливості:

Особливості виробництва в сільському господарстві значною мірою залежать від природних умов та технічного обладнання. Наявність сезонності, робота з рослинами та тваринами може вимагати додаткового трудового напруження в певні періоди.

Особливості робочого часу: в сільському господарстві може бути потрібно дотримуватися робочого графіку, пов'язаного з природними циклами та технологічними вимогами виробництва.

2. Особливості структури персоналу:

Працівники основної діяльності: основна робоча сила, зайнята безпосередньо в сільському виробництві, включаючи робітників, учнів, інженерно-технічний персонал, молодший обслуговуючий персонал та працівників охорони.

Персонал неосновної діяльності: працівники, які зайняті в обслуговуючих та інших господарствах, що не безпосередньо пов'язані із виробництвом.

3. Динаміка чисельності працівників:

Вплив технологій: впровадження нових технологій може призводити до ефективнішого використання ресурсів і змінювати структуру працівників на підприємстві.

Потреба в трудових ресурсах: змінюючи обсяги та характер виробництва, сільське господарство визначає власну потребу в трудових ресурсах.

4. Аналіз забезпеченості трудовими ресурсами:

Фактична чисельність: порівнювання фактичної чисельності працівників із потребою у робочій силі дозволяє визначити, наскільки підприємство забезпечене трудовими ресурсами.

Участь тимчасового персоналу: урахування тимчасової робочої сили, що

може брати участь у виробництві, розширює уявлення про трудові ресурси.

Аналіз та врахування цих особливостей дозволяють оптимізувати використання трудових ресурсів у сільському господарстві, забезпечуючи ефективність та стійкість виробництва.

Розподіл персоналу за функціями та професіями є важливим елементом управління трудовими ресурсами підприємства. Основні категорії персоналу та їх характеристики:

Керівники – діяльність: управління та координація діяльності підприємства чи його структурних підрозділів. Основні посади: директор (генеральний директор), начальники, завідувачі, керуючі, виконроби, майстри.

Спеціалісти – фахова діяльність: виконання специфічних завдань, пов'язаних із здійсненням інженерно-технічних, економічних та інших функцій.

Категорії працівників: інженери, економісти, бухгалтери, нормувальники, адміністратори, юрисконсультанти, соціологи тощо.

Службовці – обов'язки: підготовка та оформлення документації, облік та контроль, господарське обслуговування. Професії: діловоди, обліковці, архіваріуси, агенти та інші технічні працівники.

Робітники – важливість ролі: безпосереднє виконання робіт, пов'язаних із створенням продукції чи наданням послуг.

Типи працівників: робітники, які зайняті у виробництві матеріальних цінностей, ремонт, переміщенням вантажів, перевозкою пасажирів та ін.

Крім того є професії та спеціальності.

Професії: види трудової діяльності, які потребують спеціальних знань та навичок.

Спеціальності: більш або менш вузькі різновиди трудової діяльності в межах конкретної професії.

5.Кваліфікаційний рівень: визначення здатності працівника виконувати роботи певної складності та відповідності його кваліфікації вимогам роботодавця.

Основні характеристики допомагають управлінцям враховувати структуру та потреби персоналу підприємства, а також ефективно використовувати трудові ресурси відповідно до специфіки діяльності.

Різні аспекти кваліфікації впливають на управління трудовими ресурсами на підприємстві, зокрема в сільському господарстві, це і:

Кваліфікація працівників: рівень кваліфікації оцінюється на основі освіти та досвіду роботи на конкретній посаді.

Специфічні категорії: найвища кваліфікація (з науковими ступенями), вища кваліфікація (з вищою освітою та практичним досвідом), середня кваліфікація (з середньою освітою та певним досвідом).

Кваліфікація робітників: розподіл на висококваліфікованих, кваліфікованих, малокваліфікованих і некваліфікованих працівників враховує різницю у складності робіт і рівні професійної підготовки.

Конфлікт при визначенні кваліфікації: виникає протиріччя між оцінкою кваліфікації робочих місць і виконавців цих робіт. Це може впливати на складання тарифних угод та контрактів.

Структура персоналу: крім кваліфікації, важливо враховувати інші аспекти, такі як стать, вік, ступінь механізації праці та стаж, щоб зрозуміти співвідношення між різними категоріями працівників.

Продуктивність праці: визначення продуктивності праці через співвідношення виробленої продукції до затрат праці є важливим показником ефективності використання трудових ресурсів.

Трудомісткість та час: зворотний показник продуктивності – трудомісткість одиниці продукції. Управління трудовими ресурсами також повинно враховувати часові фактори.

Питома вага категорій працівників: аналіз співвідношення різних категорій працівників є ключовим для формування стратегії розвитку трудових ресурсів підприємства.

Врахування різних факторів (фактор часу, найм робочої сили відповідної кваліфікації, потрібної кількості), що впливають на ефективність праці,

допомагають більш ефективно управляти трудовими ресурсами та розробляти стратегічні плани, зокрема сільському господарстві.

Коефіцієнт найму (K_n) визначають:

$$K_n = \frac{ЧП_{нр}}{ЧП_{нр}}, \quad (1.1)$$

де $ЧП_{нр}$ – чисельність працівників, прийнятих на підприємство на протязі року;
 $ЧП_{нр}$ – чисельність працівників на підприємстві на початок року.

Коефіцієнт вибуття (K_v):

$$K_v = \frac{ЧП_v}{ЧП_{нр}}, \quad (1.2)$$

де $ЧП_v$ – чисельність, що вибули, працівників протягом року.

Ці коефіцієнти допомагають визначити темп зміни чисельності працівників на підприємстві (T_z) та коефіцієнт валового обороту робочої сили (Opc):

$$T_z = (K_n - K_v)100, \quad (1.3)$$

$$Opc = K_n + K_v, \quad (1.4)$$

До взаємозв'язків між ефективністю використання трудових ресурсів та результативністю підприємства можна віднести:

Стабільність трудового колективу: збереження стабільності трудового колективу сприяє вищому рівню продуктивності праці. Це свідчить про зв'язок між стабільністю персоналу і ефективністю виробництва.

Аналіз динаміки робочої сили: зміни в абсолютних величинах трудових показників вимагають детального аналізу для визначення причин цих змін. Наприклад, зростання коефіцієнта валового обороту робочої сили може

вказувати на плинність персоналу та потенційне погіршення використання робочої сили.

Коефіцієнт використання запасу праці – є важливим для вимірювання ефективності використання трудових ресурсів, розраховується як частка від ділення фактичної кількості відпрацьованих постійними працівниками людино-годин по підприємству, в цілому, на запас праці. А запас праці визначаємо як:

$$ЗП = \Phi n \cdot ЧПn, \quad (1.5)$$

де $ЧПn$ – чисельність постійних працівників підприємства.

Рациональне використання запасу праці може призводити до коефіцієнта, що дорівнює одиниці.

Також застосовуються наступні показники:

- рівень використання трудових ресурсів:

$$Km = \frac{T\phi}{Tn}, \quad (1.6)$$

де Km – коефіцієнт участі трудових ресурсів у суспільному виробництві;

$T\phi$ – трудові ресурси, зайняті у виробництві, чол.;

Tn – середньоспискова чисельність наявних трудових ресурсів, чол.;

- коефіцієнт використання робочого часу протягом року:

$$Kp = \frac{P\phi}{Pm}, \quad (1.7)$$

де $P\phi$ – фактично відпрацьований робочий час, год.;

Pm – можливий річний фонд робочого часу, год.

Трудова активність працівників: зростання її підвищує коефіцієнт використання запасу праці.

Коефіцієнт виконання норм виробітку вказує на раціональність використання трудових ресурсів у порівнянні з встановленими нормами виробітку.

Вплив заробітної плати на зайнятість: підвищення заробітної плати може зменшувати кількість найнятих працівників, тобто зростання ціни на робочу силу зумовлює зменшення попиту та навпаки.

Взаємозв'язок із соціальним аспектом: важливими є трудові показники не тільки для економічних результатів, але й для соціального захисту та мотивації працівників.

Аналіз та врахування цих аспектів дозволяють розробляти стратегії ефективного використання трудових ресурсів, забезпечуючи баланс між економічними та соціальними аспектами управління персоналом.

1.3. Сутність і класифікація матеріальних ресурсів та основні методи їх аналізу

Одним з основних елементів ресурсів підприємств є матеріальні ресурси. Матеріальні ресурси підприємства поділяють на дві групи згідно з їхньою матеріально-речовою та економічною формою: основні засоби і основні фонди [9, С.463] (рис. 1.2).

Основні засоби беруть участь у створенні споживчої вартості і поділяються на галузеву та технологічну структуру. Основні фонди виступають як економічна форма засобів праці, які функціонують у виробничому процесі протягом багатьох циклів, частково переносячи свою вартість на вироблену продукцію.

Грошовий вираз основних фондів використовується для обчислення їхнього обсягу, динаміки, структури та вартості, яка переноситься на вироблену продукцію. Вони поділяються за виробничим призначенням (будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини та обладнання) і за призначенням (виробничі та невиробничі).

Залежно від суспільної форми матеріальні ресурси діляться на основний та оборотний капітал, які разом складають продуктивний капітал. Основний капітал повністю бере участь у виробництві і переносить свою вартість на продукт, розподілену частинами в залежності від зношування. Його структура включає активну і пасивну частини, і підвищення частки активного капіталу вважається позитивною тенденцією, що сприяє зростанню конкурентоспроможності підприємства.

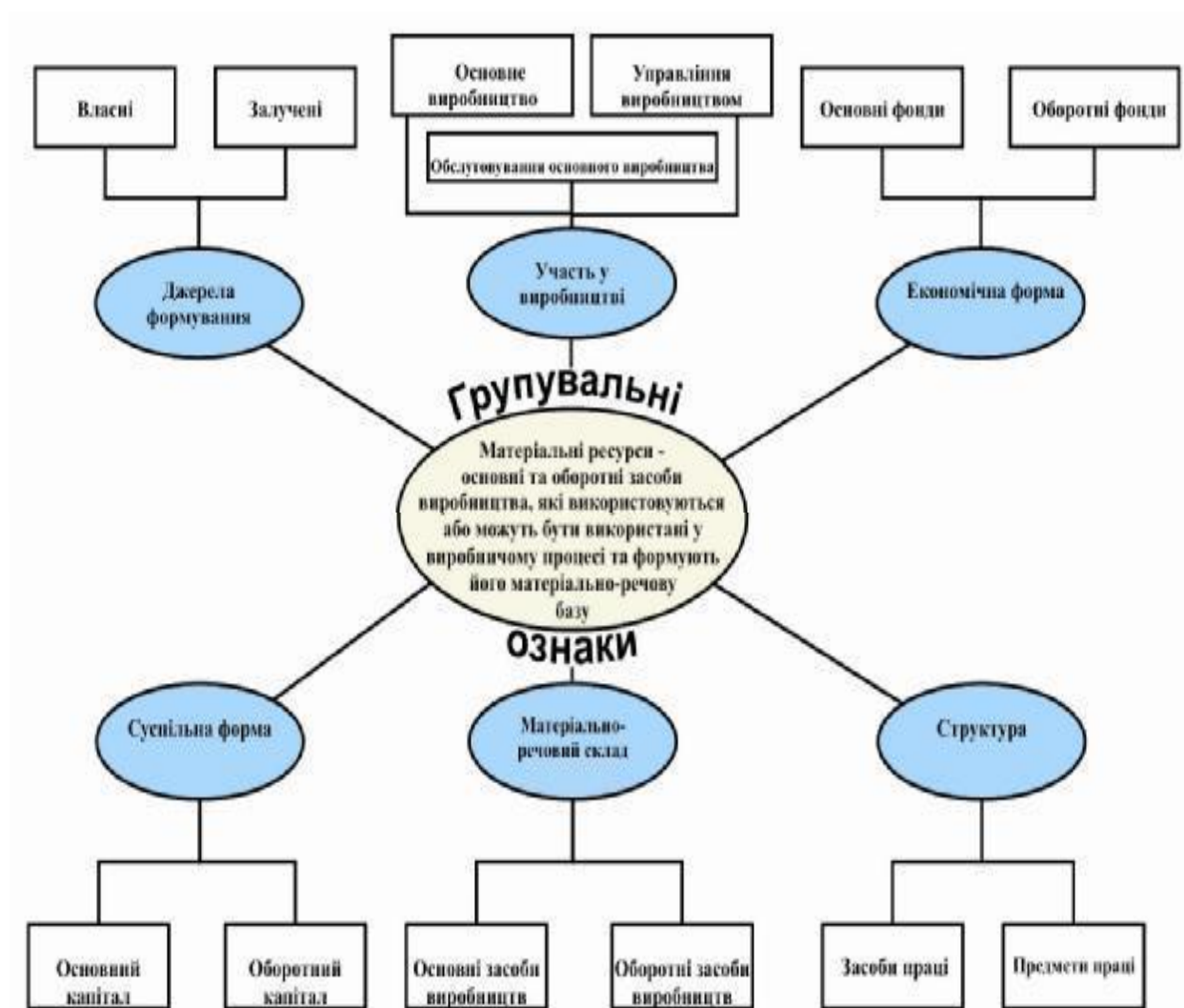

Рисунок 1.2 – Класифікація матеріальних ресурсів за групувальними ознаками
Джерело [9]

Основний капітал обертається повільніше порівняно з оборотним, що дозволяє підприємству раціонально економізувати складові основного капіталу, зберігаючи виробничу ефективність і підвищуючи прибутковість.

Другим компонентом матеріальних ресурсів є предмети праці, які, за їхньою матеріально-речовою природою, є оборотними засобами, а за вартісною формою – оборотними фондами.

Оборотні засоби – це частина засобів виробництва, яка повністю споживається протягом одного виробничого циклу, а її вартість передається повністю на готову продукцію. Сюди входять сировина, матеріали, паливо, інструменти, виробничий та побутовий інвентар, запаси готової продукції, а також кошти у незавершених платежах підприємствам-постачальникам, що задіяли незавершене будівництво, тара та грошові ресурси. Оборотні засоби поділяються на власні та залучені: власні – ті, що постійно використовуються підприємством, а залучені, головним чином, є банківськими кредитами та борговими зобов'язаннями.

Оборотні засоби поділяються на матеріальні оборотні засоби та фонди обігу в залежності від їх ролі в процесі відтворення. Матеріальні оборотні засоби – це предмети праці, які безпосередньо використовуються в процесі виробництва, тоді як фонди обігу включають грошові кошти, необхідні для оплати праці та готової продукції, що призначена для реалізації.

Організація, баланс, своєчасність та належна кількість матеріальних ресурсів визначають результативність, ефективність, екологічну безпеку та конкурентоспроможність функціонування підприємства в контексті їхньої економічної сутності та ролі у виробничому процесі.

Основні показники ефективності використання матеріальних ресурсів включають:

Матеріаловіддача: визначається як відношення вартості виробленої продукції до суми матеріальних затрат та характеризує віддачу матеріалів, показуючи, скільки продукції виробляється з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів.

Матеріаломісткість: визначається як відношення суми матеріальних витрат до вартості виробленої продукції. Показує, скільки матеріальних витрат припадає на виробництво одиниці продукції.

Співвідношення темпів росту обсягу виробництва і матеріальних затрат: визначається як відношення темпів росту обсягу виробництва до темпів росту матеріальних затрат. Розкриває фактори, які впливають на зміну матеріаловіддачі.

Питома вага матеріальних затрат у собівартості продукції: визначається як відношення суми матеріальних затрат до собівартості виробленої продукції. Відображає, яка частина собівартості припадає на матеріальні ресурси.

Кількість використання матеріалів: визначається як співвідношення фактичних витрат до запланованих витрат, адаптованих до фактичного обсягу виробництва. Показує, наскільки ефективно використовуються матеріали та чи є перевитрати в порівнянні з установленими нормами.

Внутрішній аналіз матеріальних запасів має свої особливості, такі як специфічний набір показників, широкий спектр використання натуральних показників для оцінки різних аспектів виробництва, та виконується спеціалістами підприємства. Він визначає результативність та конкурентоспроможність підприємства з урахуванням ефективності управління матеріальними ресурсами.

Здійснення внутрішнього аналізу матеріальних запасів сприяє:

1. Встановленню обґрунтованої виробничої програми та нормативних завдань та допомагає визначити оптимальні обсяги зберігання та витрачання матеріальних ресурсів.
2. Підтримці розмірів матеріальних запасів для безперервного виробництва та допомагає збалансувати запаси так, щоб забезпечити стійку та безперебійну виробничу діяльність.
3. Виявленню внутрішніх резервів підвищення ефективності, що дозволяє визначити можливості оптимізації та раціоналізації використання матеріальних ресурсів.
4. Вивченню економічних особливостей функціонування підрозділів та допомагає аналізувати роботу окремих структурних підрозділів та визначати їх внесок у використання матеріальних запасів.

5. Широкому залученню керівників усіх рівнів до вивчення економічної ситуації, що сприятиме аналізу та управлінню матеріальними ресурсами.

6. Дослідженню роботи по використанню матеріальних запасів підрозділів, що дозволяє виявляти найкращі практики та розповсюджувати їх досвід серед інших підрозділів.

7. Удосконаленню управління матеріальними запасами, що сприяє пошуку шляхів для підвищення ефективності управління та зменшення витрат на матеріальні ресурси.

Природних ресурсів використання пов'язане з розвитком технологій виробництва. Сучасне виробництво може створювати матеріали з наперед заданими властивостями синтетичним шляхом, замість використання традиційних копалин. Співвідношення природних ресурсів і природних умов порівнюється зі співвідношенням засобів праці і матеріальних умов трудового процесу, і природні ресурси визначаються як сукупність матеріальних елементів і процесів, що розвиваються в часі та просторі. Ці ресурси мають соціальну значущість і корисність та є точкою дотику між суспільством і природою, впливаючи на економічний розвиток та ресурсозброєність суспільства.

1.4. Поняття та класифікація природних ресурсів

Сприйняття природних ресурсів, що виходять за межі лише матеріальних об'єктів, враховує не лише експлуатацію фізичних ресурсів, а й надає вагу іншим властивостям природи, таким як чиста вода, повітря та естетичні якості ландшафту.

Поняття «природні ресурси» у такому разі визначається не лише економічною, а й соціокультурною та екологічною значущістю. Воно враховує взаємозв'язок природи і суспільства, включаючи не тільки матеріальні блага, а й сприйняття та використання природних умов.

Зазначені неутилітарні форми ставлення до природи – адаптивна, інтимна, естетична – свідчать про різноманітність інтеракцій між людиною та природою. Зокрема, естетичний аспект відображає важливість емоційного зв'язку з природою, адаптивний – необхідність для забезпечення звичайних умов життя.

Сприйняття природних ресурсів, як елементів, що включають як матеріальні, так і нематеріальні складові, є важливим для розвитку більш глибокого та взаємопов'язаного підходу до їх управління та збереження.

Форма інтимного ставлення людини до природи, що базується на психологічному аспекті, ґрунтується на любові до природи та розглядається як ключовий елемент здорової психіки. Це не лише обмежується природознавчим спостереженням, а й виявляється через активну участь у її охороні, виступаючи основою громадського руху за захист природи.

Естетична форма ставлення людини до природи базується на сприйнятті прекрасного в природі – гармонії, порядку, звуків, запахів, форм. Умови глобального руйнування природних ландшафтів порушують естетичний аспект життєвого середовища, що негативно впливає на психіку людини.

Аналіз різних «не утилітарних» форм взаємодії людини з природою дає змогу визначити, що природні умови часто перетворюються в ресурси, вимагаючи подолання уявлень (однобічних та традиційних) про ресурси, як тіла та сили природи, використовувані як засоби і предмети праці, а також джерела енергії.

Від самого початку свого існування людство використовувало ресурси, такі як їжа, вода, повітря, але не робило зусиль для їх відтворення. З розвитком доіндустріального суспільства, ресурсами стали природні продуктивні сили традиційних форм господарювання. Індустріальне суспільство використовує природні ресурси не лише для забезпечення життя, а й для виробництва товарів і послуг, що задовольняють більш високі потреби суспільства.

Сучасний підхід до використання природних ресурсів включає їхню взаємодію в суспільне виробництво, що призводить до їх перетворення в

складову суспільних продуктивних сил. Внаслідок цього, деякі ресурси змінюються і втрачають зв'язок з природою, стаючи знаряддям праці, тоді як інші залишають свої первісні зв'язки з природним середовищем.

Класифікація природних ресурсів становить об'єкт значного теоретичного інтересу, який дозволяє оцінити масштаби їхніх запасів, можливість використання та потребу у необхідних охоронних заходах (рис. 1.3). Невідновлювані ресурси характеризуються обмеженими запасами, які можна використовувати лише один раз. Їх поповнення на Землі майже неможливе через відсутність умов, в яких вони формувалися мільйони років тому або через надзвичайно повільний процес. Зокрема, до цих ресурсів відносяться багатства надр.

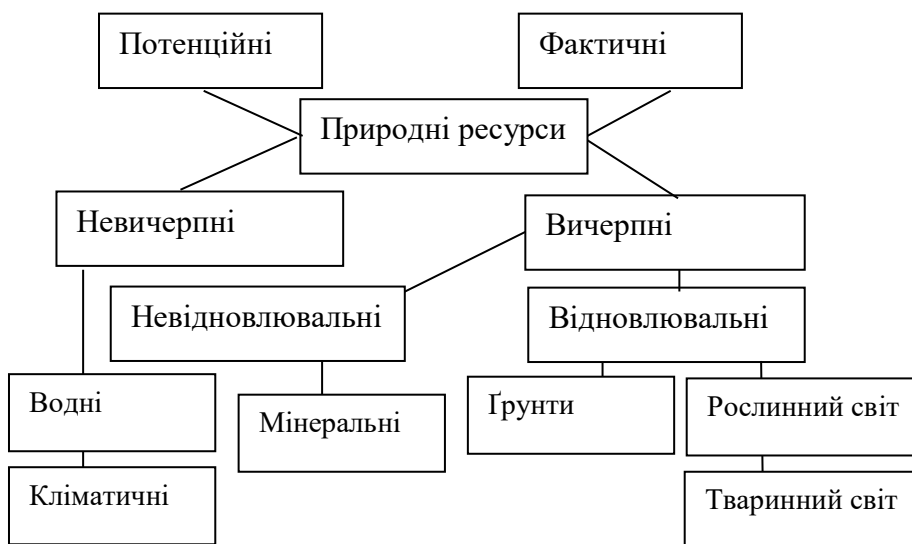

Рисунок 1.3 – Класифікація природних ресурсів

Доопрацьовано за джерелом [6]

Охорона невідновлюваних ресурсів передбачає не лише економне витрачання, а й розвідку нових запасів, а також заміну дефіцитних ресурсів менш дефіцитними. Економне витрачання включає раціоналізацію видобутку, транспортування та переробки, запобігаючи втратам. З раціональним використанням ресурсів надр можливе практично нескінченне їх використання,

що сприяє перегляду уявлень про вичерпність цих ресурсів, завдяки технічному прогресу.

До відновлюваних ресурсів відносять ґрунт, рослинний і тваринний світ, а також деякі мінеральні ресурси, наприклад, солі, що осідають в озерах і морських лагунах. Їх можна відтворювати в природних процесах і підтримувати у певній стійкій кількості, залежно від рівня відтворення і споживання.

Однак неправильне використання деяких відновлюваних ресурсів може призвести до їх переходу в розряд невідновлюваних або вимагати значного часу для їхнього відновлення. Наприклад, родючість ґрунтів може значно погіршитися при неправильних методах обробки, а ерозія може призвести до фізичного зменшення ґрунтового покриву. Те ж саме стосується і ресурсів рослинного та тваринного світу, які при неадекватному використанні можуть стати фактично невідновлюваними.

Отже, в багатьох випадках відновлюваність чи невідновлюваність природних ресурсів залежить від ставлення людини до них. Основна мета в охороні відновлюваних ресурсів полягає в забезпеченні постійної можливості їх відновлення, щоб вони служили людині практично безкінечно. Це досягається через суворе регулювання використання цих ресурсів, раціональне планування та врахування швидкості їх відновлення.

Охорона відновлюваних ресурсів включає кілька аспектів, зокрема раціональне використання, планування, залучення нових ресурсів та штучне відновлення, таке як лісові посадки чи риборозведення.

До невичерпних природних ресурсів відносяться ті, які можуть бути сприйняті як фізичне тіло, такі як водні, атмосферні та космічні ресурси. Однак технічний прогрес і людська діяльність можуть впливати на їх якість та кількість, що потребує відповідних заходів для запобігання якісному виснаженню цих ресурсів.

Реальні природні ресурси використовуються у виробництві на різних рівнях розвитку продуктивних сил суспільства. Потенційні ресурси вказують на

ті, які, хоч і необхідні, не можуть бути залучені через технічні обмеження. При цьому, зміна технічного рівня виробництва може перетворити потенційні ресурси в реальні.

Важливою є також класифікація ресурсів з природних та економічних поглядів. Природна класифікація базується на географічних компонентах (копалини, води, ґрунти), тоді як економічна класифікація враховує їхнє використання в основних галузях матеріального виробництва чи невиробничої сфері.

В свою чергу, ресурси промисловості і сільського господарства поділяються в залежності від їх технологічної диференціації. До ресурсів прямого споживання відносяться такі види природних ресурсів, які служать як життєві засоби, тоді як до ресурсів непрямого споживання відносяться елементи природного комплексу, які є важливими для задоволення різноманітних фізичних і моральних потреб людини (відпочинок, спорт, естетичне сприйняття природи та інші), але не використовуються безпосередньо.

Усе це обумовлює необхідність вивчення інтегральної сукупності всіх ресурсних складових у регіоні, а також проведення інвентаризації всіх ресурсів з урахуванням народногосподарських потреб і складання кадастрів. Кадастр – це систематичне зведення даних, яке включає якісний і кількісний опис об'єктів і явищ ресурсного характеру з їх економічною та соціально-економічною оцінкою. У деяких країнах (наприклад, Канада, скандинавські країни та інші) проводяться роботи з інвентаризації ресурсів і складання їх кадастрів.

Ефективність виробництва відображає вплив комплексу взаємопов'язаних факторів, що формують її рівень і визначають тенденції розвитку. Для оцінки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва використовують відповідний критерій і систему взаємопов'язаних показників, які відбивають вимоги економічних законів і характеризують вплив різних факторів.

Земля, як основний і незамінний засіб виробництва, одночасно є знаряддям праці та предметом праці. Таким чином, у сільському господарстві спостерігається взаємодія економічного процесу відтворення з природними, які визначають виробничу діяльність трудових ресурсів у сільському господарстві.

Земельні ресурси є основою матеріального і духовного виробництва. Від характеру і рівня ефективності використання землі залежить розвиток продуктивних сил, масштаби виробництва і матеріальне благополуччя народу. Земельні ресурси необхідні всім галузям народного господарства, однак їх роль у різних сферах суспільного виробництва різна. Якщо в промисловості, крім добувної, земля є лише просторовим базисом, то в сільському господарстві вона – головний засіб виробництва.

Родючість землі є важливим показником в сільському господарстві, оскільки вона визначає здатність ґрунту забезпечувати рослини необхідними поживними речовинами і створювати сприятливі умови для їх росту і розвитку. Родючість визначається різними факторами, такими як хімічний і фізичний склад ґрунту, волога, аерація та інші.

Існує кілька видів родючості землі:

а) природна родючість: це властивість ґрунту забезпечувати рослини необхідними поживними речовинами за рахунок запасу, створеного внаслідок ґрунтоутворюючих процесів. Також, цей вид родючості визначається кліматичними умовами.

б) штучна родючість: формується внаслідок людської діяльності. Людина, не задовольняючись природною родючістю, може застосовувати різноманітні методи та добрива для поліпшення фізико-хімічних та біологічних властивостей ґрунту.

в) економічна (ефективна) родючість: є результатом органічної єдності природної і штучної родючості, враховуючи вплив економічних факторів.

г) абсолютна родючість: визначається врожайністю культур з гектара посіву. Це кількісний вираз родючості землі.

д) відносна родючість: визначається кількісним співвідношенням врожаю до виробничих витрат на нього. Також є кількісним виразом економічної родючості землі.

Хімічний і фізичний склад ґрунту, а також інші важливі характеристики, такі як волога і аерація, грають важливу роль у визначенні родючості земельних ділянок. Розуміння цих аспектів є важливим для землевласників та землекористувачів, оскільки вони впливають на вибір сільськогосподарських культур і їх врожайність, а отже, на дохідність землі.

Місцеположення земельних ділянок сільськогосподарських підприємств дійсно впливає на їх дохідність. Важливо враховувати дві основні аспекти: транспортні витрати та вплив ринкових умов на ціни на сільськогосподарську продукцію.

Транспортні витрати: збільшення віддалі між сільськогосподарськими угіддями та ринком збуту призводить до зростання транспортних витрат підприємств. Це може збільшити собівартість виробленої продукції, оскільки транспортні витрати є частиною загальних виробничих витрат. Величина цих витрат залежить від доступності та якості транспортних маршрутів.

Вплив ринкових умов: відіграють важливу роль у доходності аграрних підприємств. Збільшення віддалі між центральним ринком збуту і місцем розташування підприємств може спричинити зниження цін на сільськогосподарську продукцію через менший попит на місцевих ринках. Це може вплинути на прибуток від реалізації продукції.

У разі зрошення, місцеположення угідь стосовно водних джерел може впливати на собівартість виробництва через витрати на зрошення. Вартість кубічного метра зрошувальної води може змінюватись в залежності від географічного розташування.

Особливості землі як засобу виробництва в сільському господарстві: земля є не лише матеріальною основою сільськогосподарського виробництва, але і вічним засобом виробництва, який обмежений і не може бути замінений

іншими засобами праці. Важливо раціонально використовувати її, підвищуючи родючість, і враховувати її обмеженість в просторі.

Таким чином, стратегічне розташування угідь, раціональне використання водних ресурсів та управління транспортними витратами можуть сприяти підвищенню ефективності сільськогосподарських підприємств і їх доходності.

В процесі обробки землю піддають різним формам впливу, тобто в сільському господарстві земля є також і предметом праці.

Важливим є належне управління та охорона земельних ресурсів в сільському господарстві. В процесі вдосконалення управління землею та підвищення її продуктивності необхідно враховувати:

Використання землі: важливо впроваджувати такі методи обробітку та використання землі, які забезпечують збереження структури ґрунту та підвищення його родючості. Такі практики можуть включати мінімальну обробітку, використання природних добрив та збереження біорізноманіття.

Державна підтримка: розробка та впровадження ефективних заходів державної підтримки для підприємств, які опинилися в гірших природних умовах, може допомогти зберегти їх доходи та забезпечити стабільність в умовах обмежених ресурсів.

Структура сільськогосподарських угідь: ефективне використання рілляництва та багаторічних культурних насаджень може сприяти оптимальному використанню земельних ресурсів та збільшенню врожайності.

Поліпшення якості земель: робота над поліпшенням якості земельних угідь включає в себе моніторинг та контроль за забрудненням, впровадження заходів з рекультивації, та збереження родючості ґрунту.

Бережливе використання та збереження сільськогосподарських угідь: запобігання невиправданого вилучення сільськогосподарських угідь для інших потреб допоможе зберегти земельні ресурси та забезпечити стійке розвиток сільського господарства.

Врахування цих аспектів та розробка комплексних стратегій можуть сприяти раціональному використанню землі, підвищенню її продуктивності та забезпеченню стійкого розвитку сільськогосподарського сектору.

1.5. Класифікація фінансових ресурсів підприємства і основні методи їх аналізу

Управління фінансовими ресурсами підприємства проводять, виходячи із властивостей, притаманних ним, за показниками їх формування та використання, враховують наступні важливі аспекти, які можуть допомогти у вдосконаленні фінансового управління:

Структура фінансових ресурсів підприємства (рис. 1.4) та її розгляд важливий для забезпечення оптимального співвідношення власних і позичених коштів. Це допомагає знизити фінансовий ризик та забезпечити стабільність.

Стадії утворення фінансових ресурсів розглядаються для аналізу походження фінансових ресурсів на різних етапах діяльності підприємства, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси та планувати подальший розвиток.

Фінансова автономність визначається коефіцієнтом фінансової автономності, який вказує на відсоток власних коштів у загальній сумі капіталу. Високий рівень фінансової автономії може свідчити про стійкість підприємства.

Фінансова залежність визначається коефіцієнтом фінансової залежності, який визначає рівень позиченого капіталу. Зменшення фінансової залежності може знизити ризик інтересів та забезпечити більшу гнучкість.

Фінансовий ризик оцінюється коефіцієнтом фінансового ризику, щоб зрозуміти пропорції між позиченим та власним капіталом. Це допомагає визначити рівень обтяження підприємства боргами.

Аналіз балансу використовується для оцінки здоров'я фінансів підприємства та визначення його потреб у фінансових ресурсах.

Загальний підхід до фінансового управління, який враховує всі аспекти формування та використання ресурсів, сприятиме ефективному функціонуванню підприємства та забезпечить його фінансову стійкість.

Рисунок 1.4 – Класифікація фінансових ресурсів підприємства за показниками формування та використання

Доопрацьовано за джерелом [26]

У функціонуванні підприємств велике значення відіграють фінансові ресурси, які виступають ключовою складовою у розвитку економічної діяльності, розширенні та оновленні активів, а також у виплаті заробітної плати.

Оцінка ефективності використання капіталу може бути проведена за допомогою коефіцієнтів рентабельності, які визначають здатність капіталу створювати прибуток під час господарської діяльності. Основними показниками є:

- коефіцієнт рентабельності всього капіталу, що відображає рівень чистого прибутку, згенерованого всім використовуваним підприємством капіталом:

$$P_{\kappa} = \frac{ЧП_o}{\overline{K}}, \quad (1.8)$$

де $ЧП_o$ – загальна сума чистого прибутку підприємства, що отримана від усіх видів господарської діяльності в певному періоді;

$\overline{K}$ – середня сума всього капіталу, який використовується на підприємстві в певному періоді (розрахована як середня хронологічна);

- коефіцієнт рентабельності власного капіталу, що вказує на рівень прибутковості власного капіталу, вкладеного в підприємство:

$$P_{ск} = \frac{ЧП_o}{\overline{СК}} \quad (1.9)$$

де $\overline{СК}$ – середня сума власного капіталу підприємства в певному періоді (розрахована як середня хронологічна);

- коефіцієнт рентабельності всього основного капіталу, характеризує ефективність використання всього основного капіталу підприємства, вкладеного в його необоротні активи:

$$P_{ок} = \frac{ЧП_o}{\overline{O_c K}} \quad (1.10)$$

де $\overline{O_c K}$ – середня сума всього основного капіталу, що використовується, в певному періоді (розрахована як середня хронологічна);

- коефіцієнт рентабельності оборотного капіталу, характеризує рівень прибутковості оборотного капіталу, що використовується підприємством:

$$P_{обк} = \frac{ЧП_{pn}}{\overline{O_c K}} \quad (1.11)$$

де $ЧП_{pn}$ – сума чистого прибутку підприємства від реалізації продукції (операційної діяльності) в певному періоді;

$\overline{O_c K}$ – середня сума оборотного капіталу, що використовується, в певному періоді (розрахована як середня хронологічна);

- коефіцієнт рентабельності позикового капіталу, характеризує рівень прибутковості позикового капіталу, що використовується в конкретних видах діяльності або господарських операцій:

$$P_{зк} = \frac{ЧП_{\partial}}{\overline{ПК}} \quad (1.12)$$

де $ЧП_{\partial}$ – сума чистого прибутку, який отримано за рахунок використання позикового капіталу в окремих видах діяльності або господарських операцій;

$\overline{ПК}$ – середня сума позикового капіталу, що залучена підприємством для здійснення окремих видів діяльності або окремих видів господарських операцій;

- коефіцієнт рентабельності активів, який відображає ефективність використання майна підприємства:

$$P_{акт} = \frac{ЧП}{\overline{A}} \quad (1.13)$$

де $ЧП$ – сума чистого прибутку;

$\overline{A}$ – середня сума активів;

- рентабельність чистих активів:

$$P_{ЧА} = \frac{ЧП}{\overline{ЧА}} \quad (1.14)$$

де $\overline{ЧА}$ – середня сума чистих активів;

- рентабельність оборотних активів:

$$P_{ОА} = \frac{ЧП}{\overline{ОА}} \quad (1.15)$$

де $\overline{ОА}$ – середня сума оборотних активів.

Ці показники дозволяють проводити аналіз ефективності господарської діяльності на основі балансового та чистого прибутку, зокрема застосовуючи економічну рентабельність. Динамічний аналіз і тенденції зміни цих показників дозволяють зробити висновки про ефективність управління підприємством.

Власні фінансові ресурси формуються внаслідок господарської діяльності підприємства і інвестуються в його подальший розвиток. Вони є внутрішнім джерелом коштів та визначають економічну самостійність організації.

Невласні фінансові ресурси, натомість, включають кошти, що залучаються до господарської діяльності підприємства від інших організацій або фізичних осіб з метою збільшення власного капіталу. Вони представлені позиковими фондами, кредиторською заборгованістю та іншими джерелами.

Вирівнювання співвідношення між власними та невластими фінансовими ресурсами грає важливу роль у зміцненні фінансового стану підприємства, що визначає його стійкість та розвиток. Залежно від терміну використання,

фінансові ресурси можна поділити на вкладені та використані, враховуючи їхню тривалість участі у процесі відтворення та розвитку.

У відмінну від вкладених ресурсів, використані ресурси є поточними витратами, вираженими у грошовій формі. Розмір цих ресурсів включений у вартість товару і повністю компенсується протягом одного циклу відтворення. Обсяг використаних ресурсів залежить від рівня господарювання та раціональності їхнього використання. Часто розмір вкладених ресурсів не співпадає з розміром використаних. В умовах формування ринкових відносин основною метою є підвищення ефективності застосування як вкладених, так і використаних ресурсів.

Фінансові ресурси, вкладені у нематеріальні активи, представляють собою складову частину потенціалу підприємства, здатну приносити економічну вигоду протягом тривалого періоду. За змістом вкладення виділяють фінансові ресурси, вкладені у необоротні активи (основні засоби), що постійно використовуються у виробничому процесі, а також ті, що перебувають в обігу і обслуговують окремий виробничий цикл – фінансові ресурси вкладені в оборотні активи.

За метою використання фінансові ресурси поділяються на цільові та універсальні. Цільові фінансові ресурси використовуються для конкретних цілей, таких як резервний капітал, спеціальні фонди і т.д. Наприклад, оскільки основні засоби постійно зношуються, то частина витрат на їх оновлення переходить в амортизаційні відрахування, що є формою цільових фінансових ресурсів.

Універсальні фінансові ресурси можуть використовуватися для різних цілей, таких як фінансування розширеного відтворення, покриття витрат господарської діяльності та благодійні внески.

За напрямками розподілу фінансові ресурси можна класифікувати на три групи: на поповнення фонду відшкодування – для покриття витрат; на

формування фонду споживання – для розвитку матеріально-технічної бази підприємства; на формування фонду нагромадження – для збільшення власного капіталу.

2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «ЧАЙКА»

2.1. Загальна організаційна характеристика підприємства ФГ «Чайка»

Фермерське господарство «Чайка» згідно Статуту (додаток А) є юридичною особою, створене на засадах діючого законодавства, користується правами і виконує обов'язки, пов'язані з його діяльністю [7, 11-14].

Фермерське господарство «Чайка» є правонаступником селянського (фермерського) господарства «Чайка» в частині майна, прав та обов'язків отриманих ним за передавальним актом від 2004 року.

ФГ «Чайка» має розрахунковий рахунок, круглу печатку та штамп з назвою підприємства.

Підприємство включено до Єдиного державного реєстру України.

Юридична адреса підприємства: 28220, с. Верблюжка, Верблюзька сільська рада, Новгородківський район, Кіровоградська область.

Господарство є цілісним майновим комплексом, тобто включає майно, що передане до складеного капіталу, нерозподілений прибуток, майнові та інші зобов'язання.

Головою господарства є власник майна і засновник Чайка Олександр Миколайович.

Майно господарства належить засновнику на правах власності.

Згідно Статуту підприємства Голова:

- представляє ФГ перед органами державної влади підприємствами, установами, організаціями та окремими громадянами чи їх об'єднаннями відповідно до закону;
- укладає від імені господарства угоди та вчиняє інші юридичні дії відповідно до законодавства України;
- представляє інтереси фермерського господарства у суді;

- визначає основні напрямки діяльності;
- організовує роботу фермерського господарства,
- розпоряджається майном і коштами, підписує відповідні фінансові документи,
- створює безпечні умови праці;
- приймає і звільняє з роботи, встановлює правила трудової і виробничої дисципліни, накладає стягнення.

Досліджуване підприємство є типовим представником фермерських господарств, що використовують в основному працю фермера та членів його родини.

Основною метою діяльності підприємства є отримання прибутку на основі виробництва товарної сільськогосподарської продукції і її переробки та реалізації на земельних ділянках.

Підприємство відповідно до законодавства має право: самостійно господарювати на землі та забезпечувати використання земельних ділянок за цільовим призначенням; додержуватися законодавства про охорону довкілля.

Основний ресурс, який забезпечує діяльність фермерського господарства, це земля.

Господарство ефективно користується власними і орендованими земельними ділянками. До недоліку ведення діяльності треба віднести те, що ФГ «Чайка» орієнтується на вирощування монокультури, і тим самим не забезпечує раціональні сівозміни та не використовує районованих технологічних карт.

За КВЕД підприємство має право займатись такими видами діяльності:

- 01.11. вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

ФГ «Чайка» фактично (відповідно до звітності) здійснює лише вирощування та реалізацію продукції рослинництва (зернових та технічних культур), що не суперечить кодам, отриманим підприємством.

Господарство самостійно веде бухгалтерський облік своєї роботи і надає

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2.	Інші необоротні матеріальні активи	-	-	-	-	0,5	0,1	0,5	0,1	0,5	0,1
3.	Запаси, всього	312,1	96,4	333,7	94,3	393,9	93,5	573,5	86,2	760,9	66,1
4.	У т.ч. готова продукція	297,1	X	260,7	X	280,0	X	543,5	X	620,4	X
5.	Грошові кошти	11,6	3,6	20,0	5,7	26,2	6,4	91,1	13,7	25,0	2,2
6.	Інша поточна дебіторська заборгованість	-	-	-	-	-	-	-	-	5,3	0,3
	Баланс	323,7	100	353,7	100	420,6	100	665,1	100	1151,7	100

Позитивним моментом, який свідчить про розвиток підприємницької діяльності є те, що валюта балансу збільшилась приблизно втричі. З одного боку, це можна пояснити рівнем інфляції, з іншого це обумовлено надходженням необоротних активів та збільшенням перехідних залишків готової продукції, отже на підприємстві була змінена збутова політика (відкладений збут). Підприємство, що досліджувалося, не мало необоротних активів на балансі до 2022 року, і тому оборотні активи мали велику частку активів – 100 %, серед яких найбільшою була питома вага на готову продукцію та виробничі запаси. В 2022 році підприємство, все-таки поставило на баланс такі необоротні активи як: трактор, культиватор, сівалку, які використовувались і раніше, проте не були поставлені на баланс. Ці активи були оприбутковані як надлишки, які виявлені під час інвентаризації. Але власник, коли їх придбав, в обмін на продукцію, документально не оформив це. Постановка на баланс була обумовлена вимогами потенційних кредиторів, для забезпечення повернення кредитних ресурсів.

Фінансовий стан підприємства багато в чому залежить від того на скільки оптимально відношення власного і позиченого капіталу. Підприємства можуть підвищити ефективність своєї діяльності, обґрунтувавши правильну фінансову стратегію.

Для фермерських господарств не є обов'язковим створення статутного капіталу, але це є можливим і доцільним. До інших необоротних активів на підприємстві належить інвентарна тара під пальне.

Забезпечене підприємство власними оборотним коштами, в тому числі абсолютно ліквідними (грошовими). Як позитивну тенденцію, що призводить до збільшення залишку грошових коштів на рахунках підприємства, можна відзначити оптимізацію цінової політики. Але негативним є те, що на початок 2022 року виникла дебіторська заборгованість та тенденція щодо її формування в 2023 році зберігається. Тобто є необхідним контролювати дебіторську заборгованість і визначити, які заходи вплинуть на боржників.

Проаналізуємо динаміку та структуру власного капіталу та зобов'язань ФГ «Чайка» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка та структура пасивів ФГ «Чайка» за 2018-2022 рр.

№ п/п	Пасиви підприємства	Вартість на кінець 2018 р.	Питома вага (у %)	Вартість на кінець 2019р.	Питома вага (у %)	Вартість на кінець 2020 р.	Питома вага (у %)	Вартість на кінець 2021 р.	Питома вага (у%)	Вартість на кінець 2022 р.	Питома вага (у%)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Додатковий капітал	-	-	-	-	0,5	0,1	0,5	0,1	360,5	31,3
2.	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	323,7	100	353,7	100	420,1	99,9	664,6	99,9	739,1	68,7

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	Баланс	323,7	100	353,7	100	420,6	100	665,1	100	1151,7	100

Підприємство є фермерським, тому власний капітал представлено переважно заробленим (нерозподіленим прибутком та додатковим) капіталом, і відповідно не створювало внесений капітал. Додатковий капітал міг бути виявленим під час інвентаризації засобів – інвентарна тара і сільськогосподарська техніка. Позитивним моментом у розвитку господарства це стабільне зростання прибутку. Відповідно до даних звітності господарство не має поточних зобов'язань, це обумовлено високим рівнем фінансової дисципліни у розрахунках за товарними операціями, а також своєчасністю нарахування та сплатою податків. Але для розвитку, зокрема інноваційного, підприємству доцільно залучати позикові кошти.

Проаналізуємо структуру товарної продукції, яка безпосередньо обумовлена структурою землекористування (табл. 2.3 та рис. 2.1) за даними додатка В, тобто розраховано за даними Звіту про площі та валові збори сільськогосподарських культур, плодів, ягід і винограду за 2018-2022 рр.

Таблиця 2.3 – Динаміка та структура ріллі ФГ «Чайка» за 2018-2022 рр.

Види сільськогос- подарських культур	Роки										В середньому за п'ять років	
	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.		га	% до під- сумк у
	га	% до під- сум- ку	га	% до під- сум- ку	га	% до підс під	га	% до під- сум ку	га	% до під- сум- ку		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Пшениця озима	57	63,4	-	-	24	28,3	17,0	20,0	-	-	20,9	24

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ячмінь озимий	5	5,6	17	19	-	-	18,0	21,0	-	-	8	9,1
Кукурудза на зерно	-	-	27,92	31	27,0	31,8	24,89	29,3	34,89	41,1	22,9	26,3
Соняшник	27,92	31	45	50	32,89	39,9	25,0	29,7	50,0	58,9	36,2	41,6
Всього	89,92	100	89,92	100	84,89	100	84,89	100	84,89	100	86,9	100

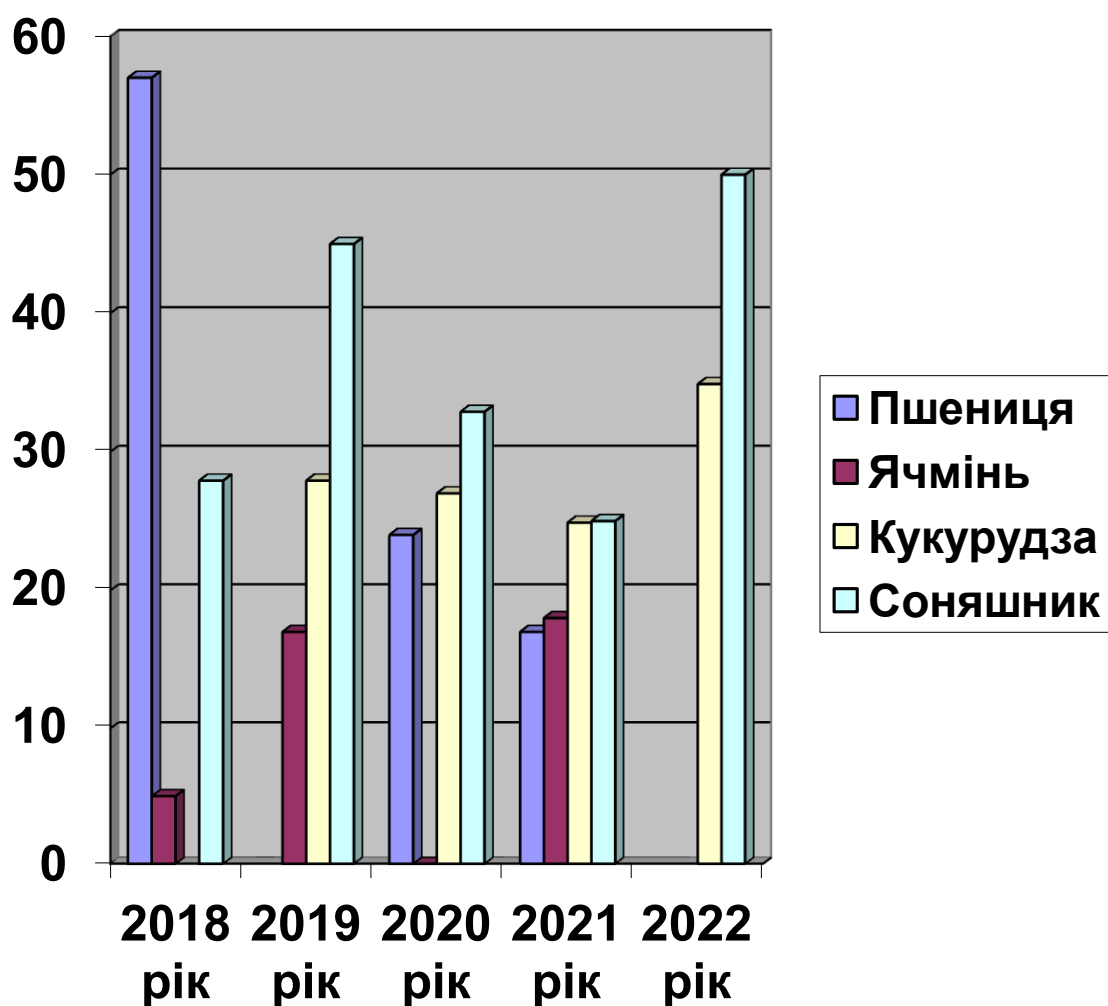

Рисунок 2.1 – Динаміка та структура ріллі за 2018-2022 рр.

Основним ресурсом господарства є земля. У 2018 та 2019рр. фермерське господарство брало в оренду 39,92 га. Землекористування за останні 3 роки

становить 84,89 га, з яких 50 га належать Голові (засновнику на правах постійного користування). Решта землекористування ґрунтується на довгострокових договірних відносинах оренди земельних паїв.

За даними таблиці та діаграми дає всі підстави визначити спеціалізацію підприємства як рослинництво технічного напрямку з розвинутим зерновим виробництвом.

Таблиця 2.3 наочно демонструє, що не залишаються площі під пар. Підприємство, як і більшість сучасних фермерських господарств, не має тваринництва і не використовує органічні добрива, а це у перспективі може призвести до зменшення родючості ґрунту.

Від реалізації частини продукції господарство одержує грошові надходження (валовий дохід у вигляді виручки). Частина цієї виручки за вирахуванням повної собівартості реалізованої продукції являє собою прибуток від основної діяльності господарства.

Оцінюючи показники, наведені в таблиці 2.4, відзначимо, що протягом періоду, що досліджувався, відбувались зміни в складі чистих доходів фермерського господарства.

Таблиця 2.4 – Динаміка доходів ФГ «Чайка» за 2018-2022 рр.

№ п/ п	Показни ки	2018 р.	Пито -ма вага (у%)	2019 р.	Пито -ма вага (у%)	2020 р.	Пито -ма вага (у%)	2021 р.	Пито -ма вага (у%)	2022 р.	Пито -ма вага (у%)	Відхилен ня 2022 р. до 2018 р. (+;-)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Чистий дохід (виручка) від реалізаці ї продукці ї (товарів, робіт, послуг)	149,1	100	126,9	56,4	343,4	90,6	531,2	100	329,0	80,3	+179,9

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2	Інші операційні доходи	-	-	98	43,6	35,8	9,4	-	-	80,7	19,7	+80,7
	Всього доходів	149,1	100	224,9	100	379,2	100	531,2	100	409,7	100	+260,6

В 2021-2022 роках вирощувалось більше технічних культур, при цьому спостерігається значне збільшення суми отриманих доходів від реалізації продукції, що пов'язане із зміною їх вартості, а також з інфляційними процесами.

Доходи фермерського господарства обумовлені специфікою сільськогосподарської діяльності, зокрема складаються тільки з доходів від реалізації вирощеної продукції рослинництва.

Якщо розглядати зміни, що відбулися за 5 років, то вони позитивні, тобто дохід істотно збільшився. Якщо розглянути, що відбувалося за останні 3 роки, то можна побачити коливання доходів, яке обумовлено сільськогосподарським характером виробництв та великою залежністю від кліматичних умов. При цьому спостерігається негативна тенденція зміни доходів в сторону зменшення. У 2020 році значна частка інших операційних доходів обумовлена операцією з продажу виробничих запасів, що не використовувались. У 2022 році специфіка формування фінансових результатів стосується дотримання норм П(С)БО 30 «Біологічні активи» саме в частині оцінки готової продукції за справедливою вартістю.

Структура витрат підприємства, згідно із звітністю про формування фінансових результатів, за останні 5 років наведена у таблиці 2.5.

Аналіз витрат показує, що у формуванні фінансових результатів спостерігається несуттєве коливання за роками, це обумовлено наявністю ринкових коливань та збутовою політикою (перехідні залишки готової

продукції яка вироблена у попередньому році, а реалізується у звітному), коливаннями собівартості одиниці продукції у наслідок різної урожайності за роками, а також відносно постійним характером адміністративних витрат. У структурі витрат господарства щодо виробництва продукції, відповідно до даних бухгалтерського обліку майже 85% обіймають матеріальні добриво та паливо. Вартість посадкового матеріалу є незначною, що обумовлено тим, що підготовкою посадкового матеріалу займаються в самому господарстві.

Таблиця 2.5 – Динаміка та структура витрат ФГ «Чайка» в системі формування фінансових результатів за 2018-2022рр.

№ п/п	Показники	2018 р.	Пито-ма вага (у%)	2019 р.	Пито-ма вага (у%)	2020 р.	Пито-ма вага (у%)	2021 р.	Пито-ма вага (у%)	2022р .	Пито-ма вага (у%)	Відхилен-ня 2022 р. до 2020 р. (+;-)
1	Витрати, що становлять собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	123,2	98	182,7	93,7	285,4	91,3	255,4	89,1	245,3	73,2	+122,1
2.	Інші операційні витрати	2,6	1,9	12,2	6,3	27,4	8,7	31,3	10,9	82,0	24,5	+21,9
3	Інші витрати	0,1	0,1	-	-	-	-	-	-	7,9	2,3	+7,8
	Всього витрат	125,9	100	194,9	100	312,8	100	286,7	100	335,2	100	+209,3

У складі обігових засобів підприємства для планування потреб необхідно виокремлювати:

- нормовані обігові кошти (виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція на складах);

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
5	Коефіцієнти рентабельності реалізації	0,24	0,19	0,46	0,23	<	<
6	рентабельності активів	0,09	0,17	0,45	0,08	<	<

Важливо оцінити наскільки ефективно фермерське господарство використовує свої ресурси (засоби), це дозволяє зробити аналіз ділової активності.

Сповільнення оборотності, потребує додаткового вкладення засобів, що може сприяти погіршенню фінансового стану підприємства.

Підприємство працювало без кредиторської та дебіторської заборгованостей до 2022р.

Аналізуючи приведені дані (ріст, зниження показників) потрібно враховувати зміну показників рентабельності. Коефіцієнти рентабельності реалізації та рентабельності активів коливаються протягом періоду, що досліджується. У 2022р. показник рентабельності активів є найнижчим, це пов'язано зі складностями, що спричинила війна.

Отже, підприємство є платоспроможним, показники рентабельності та обсяги прибутків дають підставу позитивно оцінити можливості використання власних ресурсів. Так, за 2022 рік загальна рентабельність підприємницької діяльності склала 22,2%, виробнича рентабельність – 30,3%, а рентабельність власного капіталу – 20,6%. Але масштаби діяльності мікропідприємства не забезпечують можливості розвитку, зокрема інноваційного, господарства за рахунок власних ресурсів.

Для досліджуваного господарства застосування інноваційних технологій, з огляду на необхідність захисту ґрунтів, пов'язується з технологіями обробітку

грунту, що не спричиняють негативного впливу на структуру ґрунтів та їх родючість.

Джерелом фінансування в господарстві, як фермерському є саме інвестор - фермер, проте при формуванні фінансових ресурсів в умовах, що склалися є необхідним орієнтуватись не лише на власні, але й на залучені ресурси. Досліджуване підприємство не має достатнього запасу власних фінансових ресурсів, що обумовлює реальне джерело фінансування інвестицій на основі залучення коштів, зокрема, кредитних, на умовах фінансового лізингу. Угоди фінансового лізингу останнім часом є поширеними у господарській діяльності підприємств країни. В Україні сформовано нормативно – правову базу, що регламентує правовідносини фінансового лізингу. Основні базові позиції викладені у Цивільному та Господарському кодексах [7]. Організаційні аспекти пов'язані із взаєморозрахунками між лізингоотримувачем та лізингодавцем прописані у Законі України № 723 «Про фінансовий лізинг» [12].

Щодо використання трудових ресурсів, то для досліджуваного господарства характерно, що використовується праця лише Голови (офіційно оформлений як керівник на мінімальну оплату праці) та сезонних працівників, що не мають зацікавленості у розвитку господарства взагалі, а зокрема в інноваційному.

Досліджуване господарство функціонує в умовах абсолютної орієнтації на власні джерела фінансування, відповідно за досліджуваний період не має кредиторської заборгованості, що унеможливорює проведення традиційного аналізу фінансового стану. Коефіцієнт автономії господарства дорівнює 1.

Наступним індикатором ліквідності й платоспроможності, а також фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств є показник наявності власного оборотного капіталу. Незважаючи на загальне зростання власних оборотних коштів у динаміці велика кількість господарств не забезпечені власним оборотним капіталом взагалі. Досліджуване господарство забезпечене оборотним власним капіталом, проте у господарства не вистачає власних коштів та довгострокових джерел фінансування не лише на утворення певної

частки оборотних активів, а й на цілкове забезпечення фінансування необоротного капіталу. Тобто досліджуване підприємство недостатньо забезпечено власним оборотним капіталом, зокрема фінансовим що знижує його здатність до маневреності у виробничо-господарської діяльності.

Для досліджуваного підприємства з огляду на відсутність у звітності багатьох статей є можливість розрахувати лише деякі показники, а саме на користь оцінки підприємства як ліквідного вказують такі показники, як співвідношення оборотних активів до найбільш короткотермінових зобов'язань. Так підприємство, на початок 2023 року сплатило всі зобов'язання з оренди земельних паїв та платежів до бюджету. Всі поточні платежі сплачують у місяці їх нарахування (ПДФО, ЄСВ). Заборгованості по товарних операціях господарство не має, проте дебіторська заборгованість має місце. У структурі активів господарства значна частка належать залишкам готової продукції. Якісна характеристика готової продукції, що є у підприємства та аналіз можливого ринку збуту дає підстави визнати, що оборотні активи в частині готової продукції є високоліквідними. Проблемними ліквідними є виробничі запаси у формі незавершеного виробництва, що становлять по підприємству на 01.01.2023 р. 52 тис. грн. Відповідно є можливим оцінити активи господарства як в цілому ліквідні. Показники, що характеризують абсолютну ліквідність та показники, що характеризують швидку ліквідність за даними балансу не розраховуються з огляду на відсутність поточних зобов'язань. Це дає підстави оцінити ліквідність балансу ФГ «Чайка» як високу і таку, що не викликає сумніву.

Формування обігових коштів підприємства має ґрунтуватися на таких основних принципах: самостійного розпорядження своїми обіговими коштами; визначення оптимальної потреби обігових коштів через їх нормування; використання раціональних джерел фінансування обігових коштів; контроль і аналіз ефективності використання обігових коштів з метою прискорення їх обертання.

2.3. Оцінка виробничого потенціалу підприємства

Під виробничим потенціалом традиційно розуміють об'єм робіт в наданих одиницях виміру затрат праці (нормо-год.), яка може бути виконана на протязі певного терміну часу основними виробничими працівниками на базі існуючих виробничих фондів.

Оцінимо ефективність використання виробничого потенціалу, з точки зору використання ресурсів, враховуючи особливості підприємства за 2022 р. (додаток Б) за такими формулами:

Фондовіддача

$$\Phi O = \frac{T_{ov}}{\overline{\Phi_o}} \quad (2.1)$$

де T_{ov} – товарна продукція за рік;

Φ_o – середня річна вартість основних фондів.

$$\Phi_o = \frac{329}{360} = 0,91$$

Фондоємність

$$\Phi \epsilon = \frac{\overline{\Phi_o}}{T_{ov}}, \quad (2.2)$$

$$\Phi \epsilon = \frac{360}{329} = 1,09$$

Рентабельність основних фондів, %

$$P_o = \frac{\overline{\text{ЧП}}_p}{\overline{\Phi_o}} 100, \quad (2.3)$$

де $ЧПр$ – балансовий прибуток за рік.

$$Po = \frac{74,5}{360} 100 = 20,7$$

Ресурсовіддача потенціалу підприємства

$$Pv = \frac{Toв}{\overline{TA}} \quad (2.4)$$

де TA – середня вартість активів

$$Pv = \frac{329}{665,1} = 0,49$$

Ресурсоемність продукції

$$P\epsilon = \frac{TA}{Toв}, \quad (2.5)$$

$$P\epsilon = \frac{665,1}{329} = 2,02$$

Отже, розраховані показники свідчать, не зважаючи, що в країні йде війна підприємство докладає сил, щоб працювати з оптимальними показниками.

Урожайність – один з найбільш важливих результативних показників землеробства та сільськогосподарського виробництва у цілому. Урожайність безпосередньо впливає на розмір валового збору. Проаналізуємо урожайність сільськогосподарських культур в ФГ «Чайка» (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Урожайність сільськогосподарських культур в ФГ «Чайка»

Показники	Урожайність, ц/га					Відхилення, +,-			
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2019р. /2018 р.	2020р. /2019 р.	2021р. /2020 р.	2022р. /2021 р.
Пшениця озима	35	-	35,0	25,0	-	-	+35	- 10,0	-
Ячмінь озимий	20	20	-	26,5	-	0	-	+26,5	-
Кукурудза	-	30	40,0	15,0	30,0	+30	+10	- 25,0	+15,0
Соняшник	22	20	20,0	22,0	19,0	-2	0	+2,0	-3,0

Таблиці 2.7 наочно демонструє, що урожайність більшості культур є не стабільною, а також не має стійкої тенденції змін. Негативним наслідком повномасштабного вторгнення є те, що зернові культури не вирощувалися у 2022 році, це обумовлено проблемами як збутової діяльності так і несприятливими кліматичним умовами (восени 2022 року, в умовах засухи, також було прийнято рішення про недоцільність посівів озимих культур).

3. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «ЧАЙКА»

3.1. Управління ресурсами як основна складова моделі управління економічним потенціалом

З позицій системного підходу доцільно ставити завдання не управління окремими видами ресурсів підприємства, а вдосконалення керування економічним потенціалом підприємства, що містить у собі виготовлення, прийняття й реалізацію управлінських рішень на основі аналізу інформації про стан управління на підприємстві.

Вдосконалення управління економічним потенціалом підприємств аграрного комплексу обумовлює необхідність інтенсифікації використання наявних у підприємства ресурсів. Багато підприємств аграрного комплексу, навіть володіючи значними конкурентними перевагами на ринку, не мають у своєму розпорядженні методів оцінки економічного потенціалу з метою визначення «сильних» і «слабких» сторін.

Земля має обмежені можливості, у той час як її природні ресурси можуть мінятися згодом, а також залежно від умов їх використання. Зростання людських потреб та розширення економічної діяльності мають достатньо великий вплив на земельні ресурси, що породжують конкуренцію й конфлікти, і, частіш за все, ведуть до достатньо нераціонального використання земель і земельних ресурсів.

Проаналізувавши різні підходи вітчизняних [3, 8, 15, 17, 27] та зарубіжних [28] авторів, а також враховуючи сутність категорії що вивчається в сучасних умовах ринкової економіки, вважаємо логічним визначити дане поняття в такому вигляді: економічний потенціал – це можливість оптимального перетворення ресурсів, враховуючи інноваційний розвиток, в результат, в продукт, щоб найбільш повно задовольняти потреби суспільства, в цілях приросту випуску якісної продукції, який знаходить попит.

Для дослідження економічного потенціалу необхідно сформулювати спеціальні інструменти для реалізації функції керування (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Управління економічним потенціалом

Розроблено авторами

Економічний потенціал повинен включати в себе всі аспекти і фактори, які можуть впливати на перетворення прибутку. В структурі економічного потенціалу виділяють такі блоки: маркетинговий потенціал, показує стан ринку та споживчі можливості населення, а з іншої характеризує можливості на вплив існуючих потреби та їх задоволення; виробничий потенціал, який відображає можливості по створенню продукту; природно-ресурсний потенціал, який охоплює всі види ресурсів, у тому числі природні і фінансові; трудовий потенціал, який відображає склад населення з точки зору соціальних умов життя, а також можливостей залучення кадрів у виробничий процес; інвестиційний потенціал підприємства, який відображає сукупність фінансових та інвестиційних ресурсів, це дозволяє йому здійснювати інвестиційну діяльність, що цілеспрямована на забезпечення ефективної і більш стабільної господарської діяльності підприємства.

Виробничий потенціал в продуктовому секторі не може бути створений моментально. Він формується роками, отже управління ним також являється першочерговою задачею вдосконалення управління економічним потенціалом.

Дана модель управління економічним потенціалом підприємств продуктового комплексу функціонує на єдиній інформаційній базі, і складається із аналізу ресурсів бюджетних обмежень, управляючих і нормативних параметрів.

Під виробничим потенціалом підприємства слід розуміти відношення, що виникають на підприємстві за рахунок досягнення максимально можливого виробничого результату при найбільш ефективному використанню. Виробничий потенціал в цілях визначення його вкладу в загальний економічний потенціал можна розділити на три складові: виробничу потужність; властивості матеріальних і трудових ресурсів; інноваційні можливості. Але більшу увагу можна приділити виробничому та інвестиційному потенціалам (рис. 3.2).

Розглянуті елементи допомагають встановити: чи достатній рівень виробничого потенціалу для задоволення платіжездатного попиту, тобто чи може підприємство виготовити продукцію в якості і кількості, необхідної для ринку. Недостатність може бути виявлена по слідуючим напрямкам: виробничі потужності (недостатність сільськогосподарських площ, техніки, обладнання); забезпеченість ресурсами (дефіцит, дороговизна, складність одержання необхідних ресурсів); забезпеченість оборотними засобами (недостатність фінансових ресурсів для забезпечення виробничого циклу, який в продовольчому комплексі достатньо затяжний); інноваційні можливості (у підприємства немає сучасних технологій і необхідної техніки для виробництва продукції належної якості, в тому числі за екологічними показниками).

Таким чином, для аграрних підприємств, зокрема для фермерського господарства «Чайка» необхідно проводити організаційно-планові заходи по поліпшенню і використанню ресурсів через комплексний підхід, що дає

Рисунок 3.2 – Елементи системи управління економічним потенціалом підприємства сільськогосподарського напрямку

Доопрацьовано за джерелом [27]

можливість оцінити з різних сторін і економічний потенціал підприємства, що досліджується.

3.2. Напрями підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства

Аналіз проведений в другому розділі показав, що фінансовий стан підприємства можна вважати стійким (за даними табл. 2.2, 2.4, 2.6).

Проте масштаби діяльності мікропідприємства не забезпечують можливості інноваційного розвитку господарства за рахунок власних джерел (ресурсів).

Можливість розвитку підприємства необхідно розглядати як комплексну модель:

$$Z = f(y_1 \dots y_n) > 0,$$

де y – це ресурси, в загальному вигляді: виробничі, організаційно-управлінські, економічні, інноваційні, екологічні тощо [23].

Метою стратегії фінансового забезпечення ФГ «Чайка» повинно бути зміцнення фінансового стану та запобігання процедурі банкрутства, а також розвиток виробництва та збільшення прибутковості діяльності.

Отже, для удосконалення фінансової діяльності треба здійснити наступне:

- 1) пришвидшити оборотність оборотних коштів за допомогою активізації системи постачання;
- 2) знизити затрати електроенергії, для цього провести ревізію обладнання та інших заходів;
- 3) зменшити витрати на виробництво продукції за допомогою модернізації обладнання та нові технології.
- 4) придбання необхідних необоротних активів на умовах фінансового лізингу, зокрема ґрунтообробної сільськогосподарської техніки та інших сільськогосподарських машин, які забезпечують обробку посівів та збирання врожаїв.

Підприємству необхідно брати участь у програмах пільгового кредитування, або стати потенційним учасником обслуговуючого кооперативу і

за рахунок інтеграції фінансових ресурсів аналогічних господарств району стане можливим придбання техніки і впровадження технологічних інновацій.

Голова, як власник є безпосередньо зацікавленим в успішному розвитку, зокрема інноваційному. Підприємству доцільно диверсифікувати діяльність і забезпечити пом'якшення сезонності, що надасть змогу залучити працівників на постійній засаді у селі Верблюжка, до територіальної громади якого відносяться землі, та є значна кількість переселенців, що потребують роботи.

Оскільки підприємство має лише додатковий капітал, то можна говорити про те, щоб залучити позиковий капітал. Якщо підприємство візьме кредит у банку то зможе більше взяти землі в обробіток, і зможе більше отримувати доходів.

Збільшення прибутку являється основним напрямком покращення фінансового стану підприємства. Збільшувати його можна за допомогою різних факторів, наприклад, збільшення ціни на продукцію, надані послуги, виконану роботу тощо. Залучаючи науково обгрунтовану методику, важливо визначати резерви зростання прибутку та розробку заходів щодо їх мобілізації.

Збільшення прибутку можливе за рахунок:

- збільшення обсягу вирощування продукції, але не завжди це відбувається, тому що підприємство вирощує зернові культури, а це відбувається тільки сезонно.
- запровадження досягнень інноваційного розвитку, у результаті чого зростає продуктивність праці;
- підвищення якості продукції, що є найкращим резервом збільшення прибутку, за рахунок кращого зерна для посіву полів, а також внесення добрив на сільськогосподарські угіддя.

Вагомим фактором одержання додаткового прибутку є модернізація структури збуту. При проведенні якої питома вага продукції, що реалізована по договірним, більш високим цінам, може збільшитися до свого максимального рівня, а як ідеал – до 100 %. А частка продукції, яка реалізована підприємством

іншим організаціям, по лінії взаємозаліків, по більш низьких цінах може бути як найнижча.

Підприємству важливо підтримувати певний обсяг запасів, щоб забезпечити відповідний обсяг продажу. Тому що, з іншого боку, надмірні запаси можуть відвертати грошові кошти, які можна було б використати більш раціонально для інших цілей. Запаси повинні бути на можливо низькому рівні, але достатньому для реалізації певного обсягу продаж.

Тому аналіз витрат на виробництво продукції допомагає знайти резерви її зниження, які водночас є і резервами збільшення прибутку. Це може бути можливість зробити на підприємстві тепличне господарство.

«Переваги вирощування зелені в теплицях

Стабільний попит: Зелень завжди відзначалася великим попитом серед споживачів, оскільки вона використовується в приготуванні салатів, страв та супів. Із зростанням інтересу до здорового харчування і вегетаріанської дієти, попит на свіжу зелень постійно зростає.

Вирощування круглий рік: За допомогою теплиць можна вирощувати зелень круглий рік, незалежно від сезону та погодних умов. Це дозволяє підтримувати стійкий виробництво і постачання продукції.

Вища якість продукції: Вирощування в теплицях дозволяє контролювати умови оточуючого середовища, такі як температура, вологість та освітлення. Це дозволяє отримувати продукцію вищої якості, яка може бути конкурентоспроможною на ринку.

Екологічна безпека: Вирощування зелені в теплицях дозволяє зменшити використання пестицидів і гербіцидів, що робить продукцію більш екологічно чистою та безпечною для споживачів.

Ринкові можливості: Зелень може бути продана на різних ринках, ресторанах, супермаркетах та через онлайн-канали. Розширення ринків збільшує можливості для реалізації продукції» [29].

Тому пропонуємо господарству побудувати теплиці, в яких можна вирощувати такі продукти як огірки, помідори, цибулю, петрушку, кріп.

Щоб обрати потрібну теплицю розглянемо їх класифікацію за поколіннями. До першого покоління відносять ангарні теплиці на сонячному обігріві. «До другого – засклені теплиці для цілорічного використання ..., їх уже не використовують цілий рік, але вони все ще в роботі.

До третього – так званий “антрацит”. Це були теплиці скопійовані з голландських венло-блоків сімдесятих років, зараз їх уже майже не залишилося. Висота теплиць у гребені сягала 4 м, рослини вирощували, головним чином, у ґрунті ...їх залишається дедалі менше, вже дуже дорого обігрівати.

До четвертого покоління – сучасні високі (6-7 м) теплиці Венло (за назвою міста в Нідерландах, де вперше з’явилися блокові теплиці), в яких застосовують комп’ютерний контроль і управління параметрами мікроклімату, затінювальні й енергоощадні екрани, гідропоніку... Нині це найпоширеніший тип високотехнологічних промислових теплиць у Північній півкулі. При цьому не важливий матеріал покриття, вони бувають як заскленими, так і плівковими.

П’ятим поколінням назвали напівзакриті теплиці. До теперішнього часу, крім Ультра Кліма, у світі застосовується близько десятка різних концепцій напівзакритих теплиць. Напівзакриті теплиці дають змогу значно знизити енерговитрати й необхідність у проведенні захисних заходів, у результаті підвищується врожайність і безпека продукції. Однак інвестиції в напівзакриті теплиці значно вищі (приблизно вдвічі), ніж у звичайні сучасні теплиці (а останніми роками зросли ще більше у зв’язку зі зростанням цін на металоконструкції, скло і плівку). Такі теплиці дуже ефективні для вирощування огірка, томата, перцю, баклажана» [30].

«У процесі експлуатації напівзакритих теплиць виявилось, що агрономам треба вчитися застосовувати нові технічні можливості, оскільки умови мікроклімату в них значно відрізняються від звичайних високотехнологічних теплиць (тобто, від четвертого покоління). Вченими Нідерландів за останні двадцять років була розроблена ціла концепція Вирощування по-новому (Het Nieuwe Telen). Її створювали для напівзакритих теплиць, але виявилось, що її

принципи цілком застосовні й у звичайних сучасних теплицях і дають змогу значно знизити енерговитрати.

Порівняно недавно на ринку з'явилися системи рекуперації тепличного повітря. У них також відбувається змішування теплого і вологого внутрішнього повітря з холодним і сухим зовнішнім і розподіл підготовленого повітря по плівкових рукавах, проте такі системи набагато дешевші за напівзакриті теплиці та їх можна вбудувати у вже наявні теплиці. (Напівзакриті теплиці треба будувати з нуля.) Ці системи дають змогу значно знизити енерговитрати, але вимагають від агронома іншого підходу до вирощування.

У країнах Західної Європи, у Молдові та в Україні різке зростання цін на енергоносії в сезоні 2022/2023 змусило власників сучасних високотехнологічних теплиць відмовитися від цілорічного вирощування овочів і зробити перерву на зиму. Так, таке рішення призводить до зниження загальних обсягів виробництва і перенасичення ринку в певні періоди, але значно знижує енерговитрати й собівартість продукції [30].

«У Молдові та в Україні є чимало низькотехнологічних теплиць, які використовуються лише з весни по осінь. Такі теплиці обходяться сонячним обігрівом, але дають змогу виробляти дешеву продукцію, яка в літній період успішно конкурує з високотехнологічними теплицями. Одна з їхніх переваг – можливість вирощувати широкий асортимент культур і швидко перебудовуватися залежно від попиту. (У високотехнологічній теплиці, побудованій для вирощування огірка, перехід на вирощування салату потребуватиме значної реконструкції). Головна проблема таких господарств – високі трудовитрати на одиницю продукції та труднощі знайти достатньо робочих рук у сезон, коли вони потрібні всім» [30].

Оскільки відбувається зростання дефіциту робочих рук, збільшуються ціни на енергоносії технологічний рівень теплиць (рис. 3.3) буде все більше підвищуватися, проте разом з ним треба, щоб підвищувався і професійний рівень як агрономів так і власників теплиць, в іншому випадку інвестиції не окупляться.

а

б

в

г

Рисунок 3.3 – Вили теплиць за технологічним рівнем: а) другого покоління, б) третього покоління, в) четвертого покоління, г) п'ятого покоління
Джерело [31]

За допомогою тепличного господарства можна зменшити сезонність використання працівників, збільшити робочий час найму працівників в несезонний період, збільшити обсяг випускаємої продукції для отримання додаткового прибутку. Для цього розроблено бізнес-план по будівництву теплиці.

Створення тепличного господарства розглядається багатьма господарствами. Але багатьох також турбує і проблема збуту продукції, рентабельність такого бізнесу, і можливість конкурувати з

сільськогосподарською продукцією, вже наявної на прилавках магазинів. Щоб зрозуміти, наскільки буде ефективним цей бізнес, потрібно скласти бізнес-план тепличного господарства (провести маркетингові дослідження, розрахувати витрати і можливі доходи).

Якщо на підприємстві буде діяти запропонований бізнес-план, то це дасть поштовх його розвитку.

Бізнес-план будівництва теплиці на ФГ «Чайка»

1. Характеристика позичальника

1.1. Фермерське господарство «Чайка» зареєстроване згідно Свідоцтва про реєстрацію, яке видане 2004 року Новгородківської районної державної адміністрації, Кіровоградської області.

Юридична адреса підприємства: 28220, с. Верблюжка, Верблюзька сільська рада, Новгородківський район, Кіровоградська область.

Ділові інтереси – розвиток сільськогосподарського виробництва за напрямом рослинництва.

Основними видами діяльності господарства є вирощування та реалізація сільськогосподарської продукції, а саме озимої пшениці, ячменю, кукурудзи та соняшнику.

Ціллю господарської діяльності ФГ «Чайка» являється виведення на ринок високоякісної продукції на надання якісних послуг і завдяки цьому отримання прибутку для подальшого розвитку підприємства.

Короткострокові цілі бізнесу – закріпитися, розвернути виробництво, налагодити коло постійних клієнтів.

Перспективні цілі – отримати фінансову стійкість, розвивати диверсифікаційні напрямки діяльності і розвивати існуюче виробництво.

2. Характеристика виробничої продукції

Для збільшення доходів підприємства від реалізації продукції заплановано будівництво теплиці, та вирощування в ній різних овочів. Запланований річний випуск складає з початку 2000 кг загального обсягу.

Форма реалізації продукції: роздрібна та оптово-роздрібна торгівля.

Для розрахунку приймемо вартість одного кілограму, у зимовий період, огірків – 102 грн., помідори – 121 грн./кг, цибуля – 360 грн./кг, петрушка – 409,5 грн./кг, кріп – 301,5 грн./кг.

Таблиця 3.1 – Номенклатура та обсяг річної виробничої продукції господарства

Товар	Обсяг	
	Кг	грн.
Огірки	900	91575
Помідори	600	72600
Цибуля	300	108000
Петрушка	400	163800
Кріп	400	120600
Всього		556575

Розрахунок приведений в табл. 3,1 за рік, проте за п'ять років, планований обсяг реалізації 556575 тис. грн.

При постійному постачанні та збільшені замовлень буде виникати пропорційне збільшення виробництва і технологічного процесу.

Даний бізнес-план допоможе підприємству правильно організувати бізнес та спланувати свою діяльність. Проте, щоб бізнес план виконувався, потрібна також реструктуризація організаційної структури управління.

3. Фінансовий план

Сума першочергових витрат:

сума кредиту на будівництво та придбання основних фондів – 1000 тис. грн.

Строк погашення суми кредиту – 5 років.

Змінні витрати.

а) витрати на матеріали: 35000 грн. (на насіння та добрива)

б) основна заробітна плата робітників – 14000грн./міс., за зимовий період – 126000 грн.

в) витрати на електроенергію – (5грн./кВт) = 10588,4грн.

г) витрати на теплопостачання – 10202,5 грн.

Постійні витрати:

а) єдиний соціальний внесок (22%) – 27720 грн.

д) сума за кредит (30%) – 290000 грн.

е) амортизаційні відрахування (5%) – 50000грн.

Всього витрат:

Собівартість = ЗмВ + ПВ=181790,9+367720=549510,9 грн.

Прибуток: Пр = Вр – С = 556575–549510,9 = 7064,1 грн.

Річна виручка без ПДВ = 55575 грн.

Розглянемо групи витрат, що пов'язані з виробничими запасами:

- витрати на зберігання (утримання складських приміщень, заробітна плата складського персоналу, втрати від псування при зберіганні);
- втрачена вигода від вкладення коштів у запаси та відмова від більш вигідних варіантів інвестицій;
- витрати на відновлення запасів (складання замовлення, оформлення та ведення документації, обробка додаткової інформації);
- витрати, які пов'язані з тимчасовою відсутністю запасів (порушення виробничого циклу, простої, втрата замовлень);
- втрачена економія від придбання запасів по ціні зі знижками.

Застосуємо методику управління запасами, що сприятиме мінімізації витрат, пов'язаних з запасами. Найбільш поширена модель визначення оптимального обсягу, чи найбільш економічного обсягу замовлення (ЕОЗ). За допомогою моделі економічного обсягу замовлення визначимо обсяг замовлення, який мінімізує витрати на організацію замовлень і зберігання запасів:

$$EOZ = \sqrt{\frac{2KZ}{X_3}}, \quad (3.1)$$

де K – кількість одиниць визначення запасів, необхідна в певному періоді;

Z – витрати на організацію одного замовлення;

X_3 - витрати на зберігання і втрачена вигода на одиницю запасів.

При великих замовленнях покупцю звичайно роблять знижки в ціні. Чим більша партія товару, що купується, тим більшою може бути знижка.

Розглянемо застосування даної моделі за даними ФГ «Чайка» проведемо розрахунок за запропонованою методикою, за даними розробленого нами бізнес-плану розвитку тепличного господарства, а також середня рентабельність – 20%; витрати на зберігання одного кілограму овочів – 2000 грн.; витрати на організацію одного замовлення 750 грн.

Розрахуємо витрати на зберігання запасів і втрачену вигоду на одиницю:

$$X_{\text{Зогірків}} = 2000 * \frac{20\% \times 102}{750} = 54,4 \text{ грн}$$

$$X_{\text{Зпомідорів}} = 2000 * \frac{20\% \times 121}{750} = 64,5 \text{ грн}$$

$$X_{\text{Зцибулів}} = 2000 * \frac{20\% \times 360}{750} = 192 \text{ грн}$$

$$X_{\text{Зпетрушки}} = 2000 * \frac{20\% \times 409,5}{750} = 218,4 \text{ грн}$$

$$X_{\text{Зкروطу}} = 2000 * \frac{20\% \times 301,5}{750} = 160,8 \text{ грн}$$

далі за формулою 3.1 знаходимо:

$$\text{для огірків: } EOZ = \sqrt{\frac{2 \times 40160 \times 750}{54,4}} = 1052,3 \text{ кг.}$$

для помідорів: $EO3 = \sqrt{\frac{2 \times 40160 \times 750}{64,5}} = 966,4 \text{ кг.}$

для цибулі: $EO3 = \sqrt{\frac{2 \times 40160 \times 750}{192}} = 560,1 \text{ кг.}$

для петрушки: $EO3 = \sqrt{\frac{2 \times 40160 \times 750}{218,4}} = 525,2 \text{ кг.}$

для кропу: $EO3 = \sqrt{\frac{2 \times 40160 \times 75}{160,8}} = 612,1 \text{ кг.}$

Визначаємо кількість замовлень на рік:

для огірків: $n = \frac{40160}{902,2} = 44,5.$

для помідорів: $n = \frac{40160}{717,5} = 55,9.$

для цибулі: $n = \frac{40160}{970,2} = 41,4.$

для петрушки: $n = \frac{40160}{423,4} = 94,8.$

для кропу: $n = \frac{40160}{410,8} = 97,8.$

Введемо в розрахунок найбільш можливу, на наш погляд, систему знижок (табл. 3.2).

Визначимо сумарні річні витрати (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 показує, що найкращим для реалізації огірків буде третій варіант (обсяг замовлення – 200 кг), який забезпечує найменші річні підсумкові витрати – 3981600 грн.

Таблиця 3.2 – Система знижок, які пропонує підприємство

Обсяг замовлення (ОЗ), кг.	Ціна за кілограм, грн.
Огірки	
0<ОЗ<100	102
100<ОЗ<200	99
200<ОЗ	94
Помідори	
0<ОЗ<100	121
100<ОЗ<200	117
200<ОЗ	111
Цибуля	
0<ОЗ<100	360
100<ОЗ<200	356
200<ОЗ	350
Петрушка	
0<ОЗ<100	409,5
100<ОЗ<200	405
200<ОЗ	400
Кріп	
0<ОЗ<100	301,5
100<ОЗ<200	298
200<ОЗ	293

Таблиця 3.3 – Сумарні річні витрати

Витрати, грн.	Обсяг замовлення, кг.		
	90	100	200
1	2	3	4
1.Річні на організацію замовлень	$\frac{40160}{90} * 750 = 334667$	$\frac{40160}{100} * 750 = 301200$	$\frac{40160}{200} * 750 = 151600$

2.На зберігання одного замовлення	74*90=6660	74*100=7400	74*200=14800
---	------------	-------------	--------------

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4
3. На придбання запасів для річної потреби	$102 \cdot 40160 = 4096320$	$99 \cdot 40160 = 3975840$	$95 \cdot 40160 = 3815200$
Всього витрат (ряд. 1+ ряд. 2+ ряд. 3)	4437647	4284440	3981600

Отже, можна стверджувати, що споживачам вигідно купувати продукцію за ціною 94 грн. (табл. 3.2), так як при цьому надаються найбільші знижки. В такому разі, продукція за ціною 94 грн. вигідна як споживачам так і самому підприємству, оскільки воно матиме менших витрат. Так само і для інших найменувань овочів.

Метод надання знижок при достроковій оплаті є доцільним, оскільки в умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу може призвести до того, що підприємство-виробник реально отримує лише частину вартості реалізованої продукції. Тобто підприємству інколи буде більш вигідно зробити знижку на реалізований товар за умови оплати рахунка (як приклад, у десятиденний строк), ніж втратити певну суму за результатами інфляції. Ми вважаємо, що дане підприємство може надати певні знижки підприємствам-споживачам, при достроковій оплаті за надані послуги, товари, роботу.

Таким чином, ті напрямки які ми розглянули, доцільно використовувати для підвищення ефективності управління ресурсами підприємства. Адже, якщо ФГ «Чайка» буде користуватися, то воно зможе спрогнозувати який прибуток очікується і який із резервів, для підвищення прибутковості, найдоцільніше використати.

ВИСНОВКИ

В роботі проведено аналіз теоретико-методологічних основ формування ресурсів підприємства, існуючих методик оцінки їх використання. Доопрацьовано класифікацію ресурсів підприємства, визначено, крім природних, фінансових, матеріальних, трудових, важливі інноваційні та інформаційні ресурси.

Досліджуване господарство є унітарним малим за обсягом діяльності сільськогосподарським підприємством із спеціалізацією на виробництві технічної та олійно-зернової продукції рослинництва.

Показники господарської діяльності свідчать про ефективне використання ресурсів, у тому числі і земельних. Проте, є загроза у подальшому з використанням ресурсів без впровадження заходів спрямованих на підтримку родючості зниження ефективності господарювання, що має значення не лише для власника господарства, так і пов'язано з суспільними інтересами.

Підприємство формує обігові кошти переважно за рахунок власних фінансових ресурсів, зокрема виручки від реалізації та нерозподіленого прибутку та частково за рахунок сталих пасивів.

Грошовій оцінці в системі показників фінансових результатів підлягають різні боки виробничої збутової і фінансової діяльності підприємства, у звіті про фінансові результати діяльності підприємства узагальнені найважливіші показники [25].

Напрямами капітальних інвестицій, визначено необхідність при відборі техніки здійснення інвестицій в інновації, це і придбання ґрунтообробної техніки, що забезпечує збереження родючості ґрунтів, побудова теплиць.

В умовах цифровізації економіки для інформаційного забезпечення управління, зв'язків з громадкістю, укладання контрактів, організації

закупівельної та збутової діяльності підприємству потрібна комп'ютерна техніка та програмне забезпечення.

Визначено напрями вдосконалення управління економічним потенціалом аграрних підприємств, що обумовлює необхідність інтенсифікації використання наявних у підприємства ресурсів, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства.

Для удосконалення фінансової діяльності необхідно:

- пришвидшити оборотність оборотних коштів за допомогою активізації системи постачання;
- знизити затрати електроенергії, для цього провести ревізію обладнання та інших заходів;
- зменшити витрати на виробництво продукції за допомогою модернізації обладнання та нові технології;
- придбання необхідних необоротних активів на умовах фінансового лізингу сільськогосподарської техніки, які забезпечують обробку, посів та збирання врожаю.

Серед напрямів удосконалення управління ресурсами визначено, що важливо розширювати діяльність підприємства.

Вирощування зелені в теплиці стає все більш популярним видом сільськогосподарського бізнесу, особливо в умовах зміни клімату та підвищення попиту на свіже та екологічно чисте харчування [29].

Саме внаслідок зростання дефіциту робочих рук і збільшення цін на енергоносії технологічний рівень теплиць згодом буде тільки підвищуватися, але одночасно з ним має підвищуватися і професійний рівень агрономів та власників теплиць, інакше інвестиції не окупляться [30].

З врахуванням цього розроблено бізнес-план по впровадженню тепличного господарства у ФГ «Чайка» задля отримання додаткового прибутку, який буде складати щонайменше 7064,1 грн.

Розраховано модель визначення оптимального обсягу, чи найбільш економічного обсягу замовлення, яка пристосована до специфіки тепличного

господарства, враховує мінімальні витрати на організацію замовлень і зберігання запасів. Визначена оптимальна ціна продукції та які знижки доцільно надавати споживачам. Отже, за рахунок підвищення продуктивності праці, ефективності управління, прискореної автоматизації виробничих процесів, безпечності виробництва вітчизняний агробізнес дасть кращі результати та стане більш привабливим для інвестицій [24].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку)/ [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та інш.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель Веселяка, М.М. Федорова. К.: ННЦ ІАЕ, 2011. 1008 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового підкомплексу: підручник. К.: КНЕУ, 2013. 779 с.
3. Ареф'єва О.В. Економічні засади формування потенціалу підприємства / О.В. Ареф'єва, Т.В. Харчук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7(85). – С. 71-76.
4. Біляк Т.О. Екологізація економічної діяльності як передумова забезпечення екологічної безпеки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 8. С. 41-44
5. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Житомир: ПП «Рута». 2010. 608.
6. Вовк І. Класифікація ресурсів підприємства. Сучасні підходи [Електронний ресурс] / І. Вовк // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 1 (4). – Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11vippsp.pdf>
7. Господарський кодекс України: Законодавство України станом на 16.01.2003 р. № 436-IV. Верховна Рада України. Київ : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=>
8. Григораш О.В. Концептуальний підхід до управління економічним потенціалом торговельних підприємств / О.В. Григораш // Економіка і організація управління. – 2012. – № 2(12). – С. 105-112.
9. Дунда С.П. Сутність матеріальних ресурсів та їх класифікація <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e1998696-0e6e-45c8-be41-7b5eaf5d9e0d/content>

10. Економіка підприємства : [структурно-логічний навч. посіб.] / За ред. д.е.н., проф. С. Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2001. – 457 с.
11. Закон України Про оренду землі: Закон України станом на 6.10.1998 р. № 161-XIV. Верховна Рада України. Київ : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14?find>
12. Закон України Про фінансовий лізинг № 723 Верховна Рада України. Київ: URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
13. Закон України Про фермерське господарство: Закон України станом на 19.06.2003 р. № 973-IV. Верховна Рада України. Київ : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
14. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про фермерське господарство". Закон України станом на 31.03.2016 р. № 1067-VIII. Верховна Рада України. Київ : URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1067-19/conv/print14607283927290>
15. Краснокутська П.Е. Дефініція поняття «потенціал підприємства» в контексті розвитку мікроекономічної теорії *Вісник КНТЕУ*. 2008. № 5. С. 54-64.
16. Малік М.Й., Нужна О.А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [монографія.] К.: Інститут аграрної економіки, 2007. 270 с.
17. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.1/ За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616с.
18. Непомнящий О. М., Марушева О. А. Інноваційні ресурсозберігаючі технології в Україні Електронне Державне управління: удосконалення та розвиток №8. 2021 http://www.dy.nauka.com.ua/8_2021/3
19. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2000. - 460 с
20. Саблук П.Т. Світове і регіональне виробництво аграрної продукції: Монографія / П.Т. Саблук, Г.А. Калієв, В.П. Саблук [та ін.]. К.: ННЦ ІАЕ, 2008. 210 с.

21. Саблук П. Т., Хомин І. П. Розвиток аграрного сектору України: фінансовий аспект. Економіка АПК. 2020. № 8. С. 45-51.
22. Саблук П.Т. Ціна – запорука ефективності сільськогосподарського виробництва. *Наук. вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія “Економіка, аграрний менеджмент та бізнес”*. К.: ВЦ НУБіПУ, 2010. Вип.154. Частина 1. 378 с.
23. Сисоліна Н.П, Бондаренко Ю.Н. Шляхи підвищення ефективності розвитку промислових підприємств. *Структурні реформи і трансформації в промисловості: перспективи і пріоритети: тези доп. і повідом. міжнар. наук.-практ. конф.* НАН України, Ін-т економіки пром.-сті; Редкол.: О.І. Амоша (відп. ред.) та ін. Донецьк, 2010. С.277-278.
24. Сисоліна Н. П., Гапонов П. П., Чернявський Б. А. Напрями підвищення ефективності аграрного бізнесу Проблеми і перспективи економічного розвитку в умовах модернізаційних процесів в Україні та світі : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 12 груд. 2023 р.,м. Кропивницький / Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, каф. економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи ; [редкол. : А.А. Тихий, В.В. Зайченко та ін.]. В 2х частинах. Ч.1. Кропивницький : РВЛ ЦНТУ, 2023. 97-98.
25. Сисоліна Н.П. Савеленко Г.В., Василенко Л.П. Інформаційне забезпечення підприємницької діяльності: навч. посіб. Кіровоград: Лисенко В.Ф., 2013. 248 с.
26. Стасюк Л.С. Класифікація фінансових ресурсів підприємства Вісник Хмельницького національного університету Економічні науки 2012, № 4. Т. 3. С. 257-261 http://journals.khnu.km.ua/vestnik/ekon/2012_4_3/257-261
27. Управління потенціалом підприємства / [І.С. Должанський, Т.О. Загорна, О.О. Удалих, І.М. Герасименко, В.М. Рашупкіна]. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 362 с.
28. Harkema S. A complex adaptive perspective on learning within innovation projects. *The Learning Organization*, vol. 10, no. 6, 2003. pp. 340–346.

29. <http://agroplast.kiev.ua/vyrashhivanie-zeleni-v-teplice-kak-biznes-preimushhestva-i-sovety>
30. <https://east-fruit.com/uk/plodoovochevyi-biznes/avtorski-blogi/shcho-take-teplytsi-pyatocho-pokolinnya-i-chy-vsim-vony-potribni/>

Додатки

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова
звітність"
(пункт 5 розділу I)

Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство Фермерське господарство "Чайка"	Дата(рік,місяць,число)	Коди		
		2020	01	01
		30119431		
		3523455100		
		110		
Територія	КІРОВОГРАДСЬКА	110		
Організаційно-правова форма господарювання	приватна	01.11		
Вид економічної діяльності	Вирощування зернових та технічних культур			
Середня кількість працівників, осіб	1			
Одиниця виміру:	тис. грн. з одним десятковим знаком			
Адреса, телефон	Фрунзе , буд. 17, с. ВЕРЬЛЮЖКА, НОВГОРОДКІВСЬКИЙ РАЙОН, КІРОВОГРАДСЬКА обл., 28223	20841		

1.Баланс на 31 грудня 2019 р.

Актив		Код	На початок	На кінець
		рядка	звітного року	звітного періоду
1	2	3	4	
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	-	-	
первісна вартість	1001	-	-	
накопичена амортизація	1002	(-)	(-)	
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-	
Основні засоби :	1010	-	-	
первісна вартість	1011	-	-	
знос	1012	(-)	(-)	
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-	
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	-	-	
Інші необоротні активи	1090	-	-	
Усього за розділом I	1095	-	-	
II. Оборотні активи				
Запаси :	1100	312,1	333,7	
у тому числі готова продукція	1103	297,1	260,7	
Поточні біологічні активи	1110	-	-	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	-	-	
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	-	-	
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-	
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	-	-	
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-	
Гроші та їх еквіваленти	1165	11,6	20,0	
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-	
Інші оборотні активи	1190	-	-	
Усього за розділом II	1195	323,7	353,7	
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-	
Баланс	1300	323,7	353,7	

Пасив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	-	-
Додатковий капітал	1410	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	323,7	353,7
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Усього за розділом I	1495	323,7	353,7
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	-	-
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	-	-
розрахунками з бюджетом	1620	-	-
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	-	-
розрахунками з оплати праці	1630	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	-	-
Усього за розділом III	1695	-	-
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	323,7	353,7

2. Звіт про фінансові результати
за **Рік 2019** р.

Форма № 2-м Код за ДКУД 1801007

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	126,9	149,1
Інші операційні доходи	2120	98,0	-
Інші доходи	2240	-	-
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	224,9	149,1
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(182,7)	(123,2)
Інші операційні витрати	2180	(12,2)	(2,6)
Інші витрати	2270	(-)	(0,1)
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(194,9)	(125,9)
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	30,0	23,2
Податок на прибуток	2300	(-)	(-)
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	30,0	23,2

Керівник _____
(підпис)

Головний бухгалтер _____
(підпис)

Чайка Олександр Миколайович
(ініціали, прізвище)

(ініціали, прізвище)

Державне статистичне спостереження

Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України "Про державну статистику"

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186³ Кодексу України про адміністративні правопорушення

**ЗВІТ ПРО ПЛОЩІ ТА ВАЛОВІ ЗБОРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
КУЛЬТУР, ПЛОДІВ, ЯГІД І ВИНОГРАДУ
на 1 грудня 2019 року**

Подають:	Термін подання
юридичні особи, відокремлені підрозділи юридичних осіб, які здійснюють сільськогосподарську діяльність - територіальному органу Держстату	не пізніше 2 грудня

№ 29-сг
(річна)
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держстату
від 06.07.2018 № 133

Респондент :

Найменування : **Фермерське господарство "Чайка"**

Місцезнаходження (юридична адреса): **Фрунзе , буд. 17, с. ВЕРБЛЮЖКА, НОВГОРОДКІВСЬКИЙ РАЙОН, КІРОВОГРАДСЬКА обл., 28223**

(поштовий індекс, область /АР Крим, район, населений пункт, вулиця /провулок, площа тощо, № будинку /корпусу, № квартири /офісу)

Адреса здійснення діяльності, щодо якої подається форма звітності (фактична адреса):

Фрунзе , буд. 17, с. ВЕРБЛЮЖКА, НОВГОРОДКІВСЬКИЙ РАЙОН, КІРОВОГРАДСЬКА обл., 28223

(поштовий індекс, область /АР Крим, район, населений пункт, вулиця /провулок, площа тощо, № будинку /корпусу, № квартири /офісу)

РОЗДІЛ 1. Виробництво однорічних і дворічних сільськогосподарських культур

1.1. Виробництво культур зернових і зернобобових

(із двома знаками після коми)

Назва сільськогосподарських культур за Номенклатурою продукції сільського господарства (НПСГ)	Код рядка	Площа посівна уточнена, га	Площа зібрана, га	Обсяг виробництва у початково оприбуткованій масі, ц	Обсяг виробництва у масі після доброби, ц	3 граfi 2 - площа зібрана з полiтих земель, га	3 граfi 4 - обсяг виробництва у масі після доброби з полiтих земель, ц
А	Б	1	2	3	4	5	6
Культури зернові та зернобобові (сума кодів з 0050 до 0270)	0030	62,00	62,00	2 095,00	2 095,00	-	-
Пшениця озима	0050	57,00	57,00	1 995,00	1 995,00	-	-
Ячмінь озимий	0130	5,00	5,00	100,00	100,00	-	-
Жито озиме	0160	-	-	-	-	-	-
Тритикале озиме	0190	-	-	-	-	-	-
Пшениця яра	0080	-	-	-	-	-	-
Ячмінь ярий	0140	-	-	-	-	-	-
Жито яре	0170	-	-	-	-	-	-
Тритикале яре	0200	-	-	-	-	-	-
Кукурудза на зерно	0110	-	-	-	-	-	-
Овес	0210	-	-	-	-	-	-
Гречка	0220	-	-	-	-	-	-
Сорго	0230	-	-	-	-	-	-
Просо	0240	-	-	-	-	-	-
Рис	0250	-	-	-	-	-	-
Культури зернові інші, гібриди, суміші колосових	0260	-	-	-	-	-	-
Культури зернобобові (сума кодів з 0280 до 0380)	0270	-	-	-	-	-	-
квасоля	0280	-	-	-	-	-	-
боби кінські	0290	-	-	-	-	-	-
нут	0300	-	-	-	-	-	-
сочевиця	0310	-	-	-	-	-	-
горох	0320	-	-	-	-	-	-
вика озима	0340	-	-	-	-	-	-
вика яра	0350	-	-	-	-	-	-
люпин солодкий	0360	-	-	-	-	-	-
люпин гіркий	0370	-	-	-	-	-	-
культури зернобобові інші	0380	-	-	-	-	-	-

1.2. Виробництво культур технічних

(із двома знаками після коми)

Назва сільськогосподарських культур за Номенклатурою продукції сільського господарства (НПСГ)	Код рядка	Площа посівна уточнена, га	Площа зібрана, га	Обсяг виробництва, ц	3 графи 2 - площа зібрана з політих земель, га	3 графи 3 - обсяг виробництва з політих земель, ц
А	Б	1	2	3	4	5
Культури технічні (сума кодів 0410, 0420, 0450, 0470, з 0490 до 0550, 0590, 0600, 0620, 0630, 0650, 0690, 0720, з 0750 до 0790, 0960, 1050, 1150, з 1170 до 1190, 1210, 1220)	0390	27,92	х	х	х	х
Соя	0410	-	-	-	-	-
Арахіс	0420	-	-	-	-	-
Льон кудряш (олійний)	0450	-	-	-	-	-
Льон-довгунець (на насіння)	0460	х	-	-	-	-
Гірчиця	0470	-	-	-	-	-
Ріпак озимий	0490	-	-	-	-	-
Кольза (ріпак ярий)	0500	-	-	-	-	-
Кунжут	0510	-	-	-	-	-
Соняшник	0520	27,92	27,92	614,24	-	-
Рицина	0530	-	-	-	-	-
Рижій	0540	-	-	-	-	-
Мак олійний	0550	-	-	-	-	-
Коноплі середньоросійські (на насіння)	0570	х	-	-	-	-
Коноплі південні (на насіння)	0580	х	-	-	-	-
Гарбузи (на насіння)	0590	-	-	-	-	-
Культури олійні інші	0600	-	-	-	-	-
Бавовна	0620	-	-	-	-	-
Джут, кенаф та волокна текстильні луб'яні інші	0630	-	-	-	-	-
Льон - довгунець солома	0650	-	-	-	-	-
Льон - довгунець волокно	0660	х	-	-	-	-
Льон - довгунець треста	0670	х	-	-	-	-
Коноплі солома	0690	-	-	-	-	-
Коноплі волокно	0700	х	-	-	-	-
Коноплі стебло	0710	х	-	-	-	-
Культури прядивні інші	0720	-	-	-	-	-
Буряк цукровий фабричний	0750	-	-	-	-	-
Буряк цукровий маточний	0760	-	-	-	-	-
Буряк цукровий на насіння	0770	-	-	-	-	-
Тростина цукрова	0780	-	-	-	-	-
Прянощі (сума кодів з 0800 до 0940)	0790	-	х	-	х	-
аніс та бодян	0830	-	х	-	х	-
коріандр	0840	-	-	-	-	-
перець стручковий	0800	-	х	-	х	-
кмин	0850	-	х	-	х	-
фенхель	0860	-	х	-	х	-
чебрець	0920	-	х	-	х	-
лавр благородний	0930	-	х	-	х	-
		-	х	-	х	-
Рослини ефіроолійні (сума кодів з 0970 до 1040)	0960	-	х	-	х	-
коріандр	0970	-	-	-	-	-
шавлія	0980	-	х	-	х	-
м'ята	0990	-	х	-	х	-
лаванда	1000	-	х	-	х	-
троянда	1010	-	х	-	х	-
фенхель	1020	-	х	-	х	-
кмин	1030	-	х	-	х	-
рослини ефіроолійні інші	1040	-	х	-	х	-
Рослини лікарські (сума кодів з 1060 до 1140)	1050	-	х	-	х	-
ромашка	1060	-	х	-	х	-
безсмертник	1070	-	х	-	х	-
валеріана	1080	-	х	-	х	-
череда	1090	-	х	-	х	-
собача кропива	1100	-	х	-	х	-
нагідки	1110	-	х	-	х	-
шипшина	1120	-	х	-	х	-

насіння гарбузів	1130	-	x	-	x	-
рослини лікарські інші	1140	-	x	-	x	-
Рослини, що їх використовують переважно у парфумерії, фармацевтиці або як інсектициди, фунгіциди тощо, <i>не перелічені у кодах з 0960 до 1140</i>	1150	-	x	-	x	-
Тютюн	1170	-	-	-	-	-
Махорка	1180	-	-	-	-	-
Цикорій	1190	-	x	-	x	-
Рослини енергетичні	1210	-	x	-	x	-
Культури технічні інші	1220	-	x	-	x	-